

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ

VIII ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1936 Թ.

18 DEC 2017

138

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

Ի. Վ. Ս Տ Ա Լ Ի Ն

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ
ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ VIII
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ
25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1936 Թ.

11-270649p

Ընկեր Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Ստորագրների

VIII Համամիութենական

Արևադարձ Համագումարում

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՝ տրիբունի վրա յերևալը դիմավոր-
վում է ամբողջ դահլիճի յերկարատև փոթորկալի ու-
վացիայով: Ամբողջ դահլիճը վտտփի յե կանգնում: Բոթոր
կողմերից հնչում են բացականչություններ՝
«Ուռա՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ», «Կեցցե՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ»,
«Կեցցե՛ Մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ», «Մեծ հաննար ընկեր ՍՏԱ-
ԼԻՆԻՆ ուռա՛», «Վի՛վատ», «Ռոտ ֆրո՛նտ», «Փա՛ռէ
ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ»:

I

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ

ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄՈՒՄԸ

ՅԵՎ ՆՐԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ընկերներ:

Սահմանադրական Հանձնաժողովը, վորի նախա-
գիծը ներկայացված է այս Համագումարի քննարկմա-
նը, կազմվել է, ինչպես հայտնի յե, ԽՍՀ Միության
Սորհուրդների VII Համագումարի հատուկ վորոչման

Համաձայն: Այդ վորոչումն ընդունվել է 1935 թվի փետրվարի 6-ին: Նա ստում է.

«1. ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնել հետևյալ ուղղությամբ:

ա) ընտրական սխտեմի հետագա դեմոկրատացման՝ վոչ լիովին հավասար ընտրությունները հավասար ընտրություններով փոխարինելու իմաստով, բազմաստիճան ընտրություններն՝ ուղղակի ընտրություններով, բաց ընտրությունները՝ փակ ընտրություններով փոխարինելու իմաստով.

բ) Սահմանադրության սոցիալ-տնտեսական հիմքը ճշգրտելու ուղղությամբ՝ Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային ուժերի այժմյան փոխհարաբերությունների հետ համապատասխանեցնելու իմաստով (նոր սոցիալիստական ինդուստրիայի ստեղծումը, կուլակության ջախջախումը, կոլանտեսային կարգերի հաղթությունը, սոցիալիստական սեփականության՝ վորպես խորհրդային հասարակության հիմքի՝ հաստատումը և այլն):

2. Առաջարկել ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին՝ ընտրել Սահմանադրական Հանձնաժողով, վորին հանձնարարել առաջին կետում մատնանշված հիմունքներով մշակել Սահմանադրության ուղղված տեքստը և ներկայացնել այն ԽՍՀ Միության Կենտգործկոմի Նստաչրջանին և հաստատություն:

3. ԽՍՀ Միության մեջ խորհրդային էլիտանության որգանների մոտակա հերթական ընտրությունները կատարել նոր ընտրական սխտեմի հիման վրա:

Այս 1935 թվի փետրվարի 6-ին երբ Այս վորոչումն

ընդունելուց մի որ հետո, այսինքն՝ 1935 թվի փետրվարի 7-ին, հավաքվեց ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Առաջին Նստաչրջանը և, ի կատարումն ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների VII Համագումարի վորոշման, կազմեց 31 հոգուց բաղկացած Սահմանադրական Հանձնաժողով: Նա հանձնարարեց Սահմանադրական Հանձնաժողովին մշակել ԽՍՀՄ-ի ուղղված Սահմանադրության նախագիծ:

Սրանք են այն ձևական հիմունքները և ԽՍՀՄ-ի դերագույն մարմնի գիրեկտիվները, վորոնց հիման վրա իր աշխատանքը պետք է ծավալեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը:

Այսպիսով Սահմանադրական Հանձնաժողովը պետք է փոփոխություններ մտցնեց 1924 թվին ընդունված, այժմ գործող Սահմանադրության մեջ, ընդամին հաշվի առնելով սոցիալիզմի ուղղությամբ կատարված այն տեղաշարժերը ԽՍՀ Միության կյանքի մեջ, վորոնք իրականացվել են 1924 թվից մինչև մեր որերն ընկած ժամանակաշրջանում:

1924 ԹՎ ԻՑ ՄԻՆՉԵՎ, 1936 ԹՎ Ն ԸՆԿԱԾ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ
ԽՍՀՄ-Ի ԿՅԱՆՔՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորո՞նք են ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այն փոփոխութիւնները, վոր իրագործվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում և վորոնք պետք է արտացոլեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը Սահմանադրութիւն իր նախագծում:

Վո՞րն է այդ փոփոխութիւնների ելութիւնը:

Ի՞նչ ունեյինք մենք 1924 թվին:

Դա ՆԵՊ-ի առաջին շրջանն էր, յերբ Խորհրդային իշխանութիւնը թույլ տվեց կապիտալիզմի վորոշ աչստոժացում՝ սոցիալիզմի ըստ ամենայնի զարգացման: Ետ միասին, յերբ Խորհրդային իշխանութիւնը նկատի ունեւ տնտեսութիւն յերկու սխտեմների՝ կապիտալիստականի և սոցիալիստականի՝ մրցութիւն ընթացքում կազմակերպել սոցիալիստական սխտեմի գեաղչուութիւնը կապիտալիստականի հանդեպ: Խնդիրն այն էր, վոր այդ մրցութիւն ընթացքում ամրացնեյինք սոցիալիզմի դիրքերը, հասնեյինք կապիտալիստական

տարրերի վերացմանը և ավարտեյինք սոցիալիստական սխտեմի՝ վորպես ժողովրդական տնտեսութիւն հիմնական սխտեմի՝ հաղթութիւնը:

Մեր արդիւնաբերութիւնը, առանձնապես ծանր արդիւնաբերութիւնը, այն ժամանակ աննախանձելի պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, նա քիչ առ քիչ վերականգնվում էր, բայց դեռ շատ հեռու յեր իր արտադրանքը նախապատերազմիւն մակարդակին հասցնելուց: Նա հիմնվում էր հին, հետամնաց և վոչ-հարուստ տեխնիկայի վրա: Իհարկէ, նա զարգանում էր դեպի սոցիալիզմը: Մեր արդիւնաբերութիւն սոցիալիստական հատվածի տեսակարար կշիռն այն ժամանակ կազմում էր մոտավորապես 80 տոկոս: Բայց կապիտալիզմի հատվածը, այնուամենայնիվ, իր կողմն ունեւ արդիւնաբերութիւն վոչ պակաս քան 20 տոկոսը:

Մեր դիւրզատնտեսութիւնն է՛լ ավելի անհրապույր պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, կալվածատերերի զասակարգն արդեն վերացված էր, բայց դրա փոխարեն դիւրզատնտեսական կապիտալիստների զասակարգը, կուլակների զասակարգը, դեռևս բավական նշանակալից ուժ էր ներկայացնում: Ամբողջութիւնը առած՝ դիւրզատնտեսութիւնն այն ժամանակ հիշեցնում էր անհատական դիւրզացիական մանր տնտեսութիւնների մի անծայրածիր ովկիանոս՝ իրենց հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով: Այդ ովկիանոսում իբրև առանձին կետեր ու փոքրիկ կղզիներ դիւրթիւն ունեյին կոլտնտեսութիւններ և խորհտնտեսութիւններ, վորոնք, իսկապես ասած, մեր ժողովրդական տնտեսութիւն մեջ դեռևս փոքրիչատե լուրջ նշանակութիւն չունեյին: Կոլտնտեսութիւններն ու խորհտնտեսութիւնները թույլ էյին, իսկ կուլակը դեռևս պահ-

պանում եր իր ուժը: Այն ժամանակ մենք խոսում ե-
յինք վո՛չ թե կուլակուլթյան վերացման, այլ նրա սահ-
մանափակման մասին:

Նույնը պետք է ասել նաև ապրանքաշրջանառու-
թյան մասին յերկրում: Ապրանքաշրջանառության մեջ
սոցիալիստական հատվածը կազմում եր ինչ-վոր 50—60
տոկոս, — վոչ ավելի, իսկ ամբողջ մնացած ասպարեզը
գրավված եր վաճառականների, սպեկուլանտների և այլ
մասնավորների կողմից:

Այս եր մեր եկոնոմիկայի պատկերը 1924 թվակա-
նին:

Ի՞նչ ունենք մենք այժմ, 1936 թվականին:

Յեթե այն ժամանակ մենք ունեյինք ՆԵՊ-ի առաջին
ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի սկիզբը, կապիտալիզմի վո-
րոջ աշխուժացման ժամանակաշրջանը, ապա այժմ մենք
ունենք ՆԵՊ-ի վերջին ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի վախ-
ճանը, կապիտալիզմի լիակատար վերացման ժամանա-
կաշրջանը՝ ժողովրդական տնտեսության բոլոր վո-
լորտներում:

Սկսենք թեկուզ նրանից, վոր այդ ժամանակա-
շրջանում մեր արդյունաբերությունն աճեց, դարձավ
մի վիթխարի ուժ: Այժմ արդեն չի կարելի այն թույլ
և տեխնիկապես վատ զինված անվանել: Ընդհակառա-
կը, այն հիմնված է այժմ նոր, ժամանակակից հա-
րուստ տեխնիկայի վրա՝ ուժեղ կերպով զարգացած
ծանր ինդուստրիայով և ե՛լ ավելի զարգացած մեքենա-
շինությամբ: Իսկ ամենից գլխավորն այն է, վոր կա-
պիտալիզմն իսպառ վտարված է մեր արդյունաբերու-
թյան վոլորտից, իսկ արտադրության սոցիալիստական
ձևն այժմ անրաժանելիորեն տիրապետող սխտեմ է
հանդիսանում մեր արդյունաբերության բնագավա-

ռում: Չի կարելի մանրունք համարել այն փաստը, վոր
մեր այժմյան սոցիալիստական ինդուստրիան, արտա-
դրանքի ծավալի տեսակետից, ավելի քան յոթ անգամ
գերազանցում է մինչպատերազմյան ժամանակի ին-
դուստրիայից:

Գյուղատնտեսության բնագավառում մանր անհա-
տական գյուղացիական տնտեսությունների ովկիանոսի
փոխարեն՝ նրանց թույլ տեխնիկայով և կուլակի գե-
րութությամբ՝ այժմ մենք ունենք աշխարհիս ամենա-
խոշոր մեքենայացված, նոր տեխնիկայով զինված մի
արտադրություն՝ կոլտնտեսությունների ու խորհարն-
տեսությունների համայնապարփակ սխտեմի ձևով:
Խորին հայտնի յե, վոր կուլակությունը գյուղատն-
տեսության մեջ վերացված է, իսկ գյուղացիական
մանր անհատական տնտեսությունների հատվածը՝ նրա
հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով՝ այժմ աննշան
տեղ է գրավում, ընդվորում նրա տեսակարար կշիռը
գյուղատնտեսության մեջ՝ ցանքի տարածության չափի
իմաստով՝ 2—3 տոկոսից ավելի չի կազմում: Չի կա-
րելի չնչել այն փաստը, վոր այժմ կոլտնտեսություն-
ներն իրենց տրամադրության տակ ունեն 316 հազար
տրակտոր՝ 5·700·000 ձիու ուժի կարողությամբ, իսկ
խորհանտեսությունների հետ միասին ունեն ավելի քան
400 հազար տրակտոր՝ 7·580·000 ձիու ուժի կարողու-
թյամբ:

Ինչ վերաբերում է ապրանքաշրջանառությանը
յերկրում, ապա վաճառականներն ու սպեկուլանտներն
իսպառ վտարված են այդ բնագավառից: Այժմ ամբողջ
ապրանքաշրջանառությունը գտնվում է պետության,
կոոպերացիայի և կոլտնտեսությունների ձեռքում:
Ծնունդ առավ ու զարգացավ նոր, խորհրդային առև-

տուրը, առևտուր առանց սպեկուլանտների, առևտուր առանց կապիտալիստների:

Այսպիսով սոցիալիստական սիստեմի լիակատար հաղթութունը ժողովրդական տնտեսութան բոլոր վոլորտներում այժմ փաստ է:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում այս:

Այս նշանակում է, վոր մարդու շահագործումը մարդու կողմից վոչնչացված է, վերացված է, իսկ արտադրութան գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութունը հաստատված է վորպես մեր խորհրդային հասարակութան տնտեսան հիմքը: (Յերկարատև ծափահարութուններ):

Վորպես արդյունք ԽՍՀՄ-ի ժողովրդական տնտեսութան բնագավառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխութունների՝ այժմ մենք ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, վորը չգիտե ճգնաժամեր ու գործազրկութուն, չգիտե աղքատութուն ու քայքայում և վորը տալիս է քաղաքացիներին բոլոր հնարավորութուններն ունևոր ու կուլտուրական կյանքի համար:

Սրանք են հիմնականում այն փոփոխութունները, վորոնք տեղի ունեցան մեր եկոնոմիկայի բնագավառում 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակամիջոցում:

ԽՍՀՄ-ի եկոնոմիկայի բնագավառում տեղի ունեցած այդ փոփոխութուններին համապատասխան՝ փոխվեց նաև մեր հասարակութան դասակարգային կառուցվածքը:

Կալվածատերերի դասակարգը, ինչպես հայտնի յե, արդեն վերացված էր քաղաքացիական պատերազմի հաղթական ավարտման հետևանքով: Ինչ վերաբերում է մյուս շահագործող դասակարգերին, ապա

նրանց ել բաժին ընկալ կալվածատերերի դասակարգի բախտը: Չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգն արդյունաբերութան բնագավառում: Չկա այլևս կուլակների դասակարգը գյուղատնտեսութան բնագավառում: Չկան այլևս վաճառականներն ու սպեկուլանտներն ապրանքաշրջանառութան բնագավառում: Այդպիսով, բոլոր շահագործող դասակարգերը վերացվեցին:

Մնաց բանվոր դասակարգը:

Մնաց գյուղացիների դասակարգը:

Մնաց ինտելիգենցիան:

Բայց սխալ կլիներ կարծել, վոր այս սոցիալական խմբերն այդ ժամանակամիջոցում վոչ մի փոփոխութուն չկրեցին, վոր նրանք մնացին այնպես, ինչպես էին, ասենք, կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում:

Վերցնենք, որինակ, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը: Ըստ հին հիշողութան՝ նրան հաճախ կոչում են պրոլետարիատ: Բայց ի՞նչ է պրոլետարիատը: Պրոլետարիատը մի դասակարգ է, վոր զրկված է արտադրութան գործիքներից ու միջոցներից, տնտեսութան մի այնպիսի սիստեմի ժամանակ, յերբ արտադրութան գործիքներն ու միջոցները պատկանում են կապիտալիստներին և յերբ կապիտալիստների դասակարգը շահագործում է պրոլետարիատին: Պրոլետարիատը—դա կապիտալիստների կողմից շահագործվող դասակարգն է: Բայց մեզ մոտ, ինչպես հայտնի յե, կապիտալիստների դասակարգն արդեն վերացված է, արտադրութան գործիքներն ու միջոցները իլված են կապիտալիստների ձեռքից և հանձնված պետութանը, վորի ղեկավար ուժը հանդիսանում է բանվոր դասակարգը: Հետևաբար, չկա այլևս կապիտալիստների դասակար-

զը, վորը կարողանար շահագործել բանվոր դասակարգին: Հետեւաբար, մեր բանվոր դասակարգը վո՛չ միայն զրկված չէ արտագրության գործիքներից ու միջոցներից, այլ, ընդհակառակը, նա դրանց տերն է ամբողջ ժողովրդի հետ միասին: Իսկ քանի վոր նա դրանց տերն է, իսկ կապիտալիստների դասակարգը վերացված է, — բացաված է բանվոր դասակարգի շահագործման ամեն մի հնարավորութուն: Կարելի՞ յե արդյոք դրանից հետո մեր բանվոր դասակարգը պրոլետարիատ անվանել: Պարզ է, վոր չի կարելի: Մարքսն ասում էր. վորպեսզի պրոլետարիատն ազատագրի իրեն, նա պետք է ջախջախի կապիտալիստների դասակարգը, խլի կապիտալիստներից արտագրության գործիքներն ու միջոցները և վոչնչացնի արտագրության այն պայմանները, վորոնք պրոլետարիատ են ծնում: Արդյոք կարելի՞ յե ասել, վոր ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգն արդեն իրականացրել է իր ազատագրման այդ պայմանները: Անպայման կարելի յե և պետք է ասել: Իսկ այդ ի՞նչ է նշանակում: Այդ նշանակում է, վոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը փոխարկվել է միանգամայն մի նոր դասակարգի, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգի, վորը վոչնչացրել է տնտեսության կապիտալիստական սիստեմը, հաստատել է արտագրության գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութիւնը և տանում է խորհրդային հասարակութիւնը կոմունիզմի ուղիով:

Ինչպէս տեսնում եք, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը — դա մի բոլորովին նոր, շահագործումից ազատագրված բանվոր դասակարգ է, վորի նմանը մարդկության պատմութիւնը դեռ չի իմացել:

Անցնենք գյուղացիության հարցին: Սովորաբար

ընդունված է ասել, թե գյուղացիութիւնը — դա մանր արտադրողների մի այնպիսի դասակարգ է, վորի անդամներն ատոմացված են, ցիրուցան յեղած ամբողջ յերկրի յերեսին, անհատաբար փորփրում են հետամնաց տեխնիկա ունեցող իրենց մանր տնտեսութիւններում, մասնավոր սեփականության ստրուկներ են և անպատիժ կերպով շահագործվում են կալվածատերերի, կուլակների, վաճառականների, սպեկուլանտների, վաշխառուների կողմից և այլն: Յեվ իրոք, գյուղացիութիւնը կապիտալիստական յերկիրներում, յեթե նկատի ունենանք նրա հիմնական մասսան, հենց այդպիսի դասակարգ է հանդիսանում: Արդյոք կարելի՞ յե ասել, թե մեր արդի գյուղացիութիւնը, խորհրդային գյուղացիութիւնը՝ իր մասսայով առած՝ նման է այդպիսի գյուղացիության: Վո՛չ, այդ չի կարելի ասել: Այդպիսի գյուղացիութիւն մեզ մոտ արդեն չկա: Մեր խորհրդային գյուղացիութիւնը միանգամայն նոր գյուղացիութիւն է: Մենք այլևս չունենք կալվածատերեր ու կուլակներ, վաճառականներ ու վաշխառուներ, վորոնք կարողանային շահագործել գյուղացիներին: Հետեւաբար, մեր գյուղացիութիւնը շահագործումից ազատագրված գյուղացիութիւն է: Այնուհետև, մեր խորհրդային գյուղացիութիւնն իր ճնշող մեծամասնությամբ կոլտնտեսային գյուղացիութիւն է, այսինքն՝ նա իր աշխատանքը և իր ստացվածքը հիմնում է վո՛չ թե անհատական աշխատանքի ու հետամնաց տեխնիկայի վրա, այլ կոլեկտիվ աշխատանքի և արդի տեխնիկայի վրա: Վերջապես, մեր գյուղացիության տնտեսության հիմքում գտնվում է վո՛չ թե մասնավոր սեփականութիւնը, այլ կոլեկտիվ սեփա-

Պանությունը, վորն անել և կոլեկտիվ աշխատանքի բազայի վրա:

Ինչպես տեսնում եք, խորհրդային գյուղացիությունը — դա միանգամայն նոր գյուղացիություն և, վորի նմանը դեռ չի իմացել մարդկության պատմությունը:

Անցնենք, վերջապես, ինտելիգենցիայի հարցին, ինժեներ-տեխնիկական աշխատողների, կուլտուրական ճակատի աշխատողների, ընդհանրապես ծառայողների և այլոց հարցին: Ինտելիգենցիան նույնպես մեծ փոփոխություններ և կրել անցած ժամանակաշրջանում: Այդ արդեն այն հին, կոչապատած ինտելիգենցիան չէ, վորը փորձում էր դասակարգերից վեր դասել իրեն, բայց իսկապես՝ իր մասսայով առած՝ ծառայում էր կալվածատերերին ու կապիտալիստներին: Մեր խորհրդային ինտելիգենցիան — դա միանգամայն նոր ինտելիգենցիա յե, վորը բոլոր արժաններով կապված է բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության հետ: Փոխվել է, նախ՝ ինտելիգենցիայի կազմը: Ազնվականությունից և բուրժուազիայից յելածները կազմում են մեր խորհրդային ինտելիգենցիայի փոքր տոկոսը: Խորհրդային ինտելիգենցիայի 80—90 տոկոսը — դա բանվոր դասակարգից, գյուղացիությունից և աշխատավորության այլ շերտերից յելածներն են: Փոխվել է, վերջապես, ինտելիգենցիայի գործունեությունը նաև բուն իսկ բնույթը: Առաջ նա պետք է ծառայեր հարուստ դասակարգերին, վորովհետև նրա համար այլ յեղք չկար: Այժմ նա պետք է ծառայի ժողովրդին, վորովհետև շահագործող դասակարգերն այլևս չկան: Յեվ հենց այդ պատճառով այժմ նա իրավահավասար անդամ է խորհրդային հասարակության, վորտեղ նա

11-2706499

բանվորների ու գյուղացիների հետ մեկտեղ, նրանց հետ միասին լծված, կատարում է նոր անդասակարգ սոցիալիստական հասարակության կառուցումը:

Ինչպես տեսնում եք, դա բոլորովին նոր, աշխատավոր ինտելիգենցիա յե, վորի նմանը չէր գտնի յերկրագնդի վոչ մի յերկրում:

Սրանք են այն փոփոխությունները, վորոնք կատարվել են անցած ժամանակաշրջանում՝ խորհրդային հասարակության դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում:

Ինչի՞ մասին են խոսում այդ փոփոխությունները?

Նախ՝ նրանք ասում են այն, վոր սահմանադժերը բանվոր դասակարգի և գյուղացիության միջև, ինչպես և այդ դասակարգերի ու ինտելիգենցիայի միջև, ջնջվում են, իսկ դասակարգային հին բացառիկություններն անհետանում է: Այդ նշանակում է, վոր տարածություն այդ յերկու սոցիալական խմբերի միջև ավելի ու ավելի կրճատվում է:

Յերկրորդ՝ նրանք ասում են այն, վոր անտեսական հակասություններն այդ սոցիալական խմբերի միջև՝ ընկնում են, ջնջվում են:

Վերջապես, նրանք ասում են այն, վոր ընկնում ու ջնջվում են նաև քաղաքական հակասությունները նրանց միջև:

Այսպես է բանը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում տեղի ունեցած փոփոխությունների նկատմամբ:

ԽՍՀՄ-ի հասարակական կյանքում կատարված փոփոխությունների պատկերը լրիվ չէր լինի, յեթե մի քանի խոսք չասեյինք մի բնագավառում ևս կատարված փոփոխությունների մասին: Յես նկատի ունեմ

ազգային փոխհարաբերությունների բնագավառը ԽՍՀ Միությունում: Ինչպես հայանի յե, Խորհրդային Միության մեջ մտնում են մոտ վաթսուն ազգ, ազգային կամեր ու ժողովուրդներ: Խորհրդային պետությունը բազմազգ պետություն է: Հասկանալի յե, վոր ԽՍՀ Միության ժողովուրդների փոխհարաբերությունների հարցը չի կարող առաջնակարգ նշանակություն չունենալ մեզ համար:

Ինչպես հայանի յե, Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը կազմվել է 1922 թվականին՝ ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների առաջին համագումարում: Նա կազմվել է ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների հավասարության ու կամավորության սկզբունքներով: Այժմ գործող Սահմանադրությունը, վորն ընդունվել էր 1924 թվականին, ԽՍՀ Միության առաջին Սահմանադրությունն է: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, յերբ հարաբերությունները ժողովուրդների միջև դեռ ինչպես հարկն է չեյին կարգավորված, յերբ վելիկոռուսների հանդեպ ցուցաբերվող անվստահության մնացուկները դեռ չեյին անհետացել, յերբ կենտրոնախույս ուժերը դեռևս շարունակում էյին գործել: Հարկավոր էր այդ պայմաններում կարգավորել ժողովուրդների յեղբայրական համագործակցությունը՝ տնտեսական, քաղաքական ու ռազմական փոխադարձ ոգնության հիման վրա, միացնելով նրանց, վորպես միութենական բազմազգ պետություն: Խորհրդային իշխանությունը չեր կարող չաեսնել այդ գործի ղժվարությունները: Նա ուներ իր առջև բազմազգ պետությունների անհաջող փորձերը բուրժուական յերկիրներում: Նա ուներ իր առջև հին Ավստրո-Հունգարիայի տապալված փորձը: Յեվ, այնուամենայնիվ, նա դիմեց բազմազգ

պետություն ստեղծելու փորձին, վորովհետև նա գիտեր, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա առաջացած բազմազգ պետությունը պետք է դիմանար բոլոր ու ամեն տեսակ փորձություններին:

Այդ ժամանակից անցել է 14 տարի: Մի ժամանակաշրջան, վորը բավական է փորձն ստուգելու համար: Յեվ ի՞նչ: Անցած ժամանակաշրջանն անտարակուսելիորեն ցույց տվեց, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա ստեղծված բազմազգ պետություն կազմելու փորձը լիովին հաջողվել է: Դա լենինյան ազգային քաղաքականության անկասկածելի հաղթությունն է: (Յերկարառաւ ծափահարություններ):

Ինչո՞վ բացատրել այս հաղթությունը:

Ազգամիջյան կռիվների հիմնական կազմակերպիչներ հանդիսացող շահագործող դասակարգերի բացառկայությունը. փոխադարձ անվստահություն մշակող և ազգայնական կրքեր բորբոքող շահագործման բացառկայությունը. բանվոր դասակարգի իշխանության գլուխ լինելը, մի դասակարգ, վորը հանդիսանում է ամեն տեսակ ստրկացման թշնամի և ինտերնացիոնալիզմի զաղափարների հավատարիմ կրող. ժողովուրդների փոխադարձ ոգնության իրական կենսագործումը տնտեսական ու հասարակական կյանքի բոլոր ասպարեղներում. վերջապես, ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների ազգային կուլտուրայի ծաղկումը՝ ազգային ըստ ձևի և սոցիալիստական ըստ բովանդակության, — այս բոլորը և սրանց նման գործոնները հասցրին այն բանին, վոր արմատապես փոխվեց ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների կերպարանքը, անհայտացավ նրանց միջից փոխադարձ անվստահության զգացմունքը, զարգացավ նրանց մեջ փոխադարձ բարեկամության զգացմունքը և այդպիսով

կարգավորվեց ժողովուրդների իսկական յեղբայրական համագործակցութիւնը միասնական միութենական պետութեան սիստեմում:

Իբրև արդյունք մենք ունենք այժմ միանգամայն կազմավորված և բոլոր փորձութիւններին դիմացած՝ բազմազգ սոցիալիստական պետութիւն, Վորի ամբողջականը կարող էր նախանձել ամեն մի ազգային պետութիւն աշխարհի ամեն մի մասում: (Բուռն ծափախարութիւններ):

Սրանք են այն փոփոխութիւնները, Վորոնք տեղի չեն ունեցել ԽՍՀՄ-ում անցած ժամանակաշրջանում, ազգային փոխհարաբերութիւնների ասպարեզում:

Այս և 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի անտեսական ու հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած փոփոխութիւնների ընդհանուր հանրագումարը:

III

ՍՍՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒ ԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ արտացոլում են ստացել ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխութիւնները նոր Սահմանադրութեան նախագծում:

Այլ կերպ ասած՝ Վորոնք են այս Համագումարի քննութեանը ներկայացված Սահմանադրութեան նախագծի հիմնական առանձնահատկութիւնները:

Սահմանադրական Հանձնաժողովին հանձնարարված էր փոփոխութիւններ մտցնել 1924 թվականի Սահմանադրութեան տեքստում: Վորպէս Սահմանադրական Հանձնաժողովի աշխատանքի արդյունք ստացվեց Սահմանադրութեան նոր տեքստ, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան նախագիծը: Սահմանադրական Հանձնաժողովը, նոր Սահմանադրութեան նախագիծը կազմելիս, յերակետ և ունեցել այն, Վոր սահմանադրութիւնը չպետք է շփոթել ծրագրի հետ: Այդ նշանակում է, Վոր ծրագրի ու սահմանադրութեան միջև եղած տարբերութիւն կա: Մինչդեռ ծրագիրը խոսում է այն բանի մասին, Վորը դեռ չկա և Վորը դեռ

պետք է ձեռք բերվի ու նվաճվի ապագայում, սահմանադրութունն, ընդհանրապես, պետք է խոսի այն բանի մասին, ինչ վոր արդեն կա, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված է այժմ, ներկայումս: Ծրագիրը վերաբերում է գլխավորապես ապագային, սահմանադրութունը՝ ներկային:

Յերկու որինակ՝ լուսարանության համար:

Մեր խորհրդային հասարակութունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական հասարակարգ, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստների մոտ այլ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ ստորին փուլ: Նշանակում է՝ մեզ մոտ արդեն հիմնականում իրականացված է կոմունիզմի առաջին փուլը՝ սոցիալիզմը: (Յերկարառև ծափահարություններ): Կոմունիզմի այդ փուլի հիմնական սկզբունքն է, ինչպես հայտնի յե, հետևյալ Ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակութունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»: Արդյոք մեր Սահմանադրութունը պե՞տք է արտացոլի այդ փաստը, սոցիալիզմի նվաճման փաստը: Նա պե՞տք է արդյոք հիմնվի այդ նվաճման վրա: Անպայման պետք է հիմնվի: Պետք է, վորովհետև սոցիալիզմը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերվել և նվաճվել:

Ի այց խորհրդային հասարակութունը դեռ չի հասել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը, վորտեղ տիրապետող սկզբունքն է լինելու հետևյալ Ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակութունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա պահանջմունքների», թեպետև նա իր առջև նպատակ է դրել

հասնել ապագայում կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը: Կարո՞ղ է արդյոք մեր Սահմանադրութունը հիմնվել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի վրա, վորը դեռ չկա և վորը դեռ պետք է նվաճվի: Վո՞չ, չի կարող, վորովհետև կոմունիզմի բարձրագույն փուլը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր դեռ չի իրականացված և ինչ վոր պետք է իրականացվի ապագայում: Չի կարող, յեթե նա չի ուզում ապագա նվաճումների ծրագրի կամ գեկլարացիայի վերածվել:

Մրանք են մեր Սահմանադրության շրջանակները տվյալ պատմական մոմենտում:

Այդպիսով, նոր Սահմանադրության նախագիծը ներկայացնում է անցած ուղու արդյունքը, արդեն ձեռք բերված նվաճումների արդյունքը: Հետևաբար, նա հանդիսանում է զրանցումն ու որենսդրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված իրականում: (Բուռն ծափահարություններ):

Այս է ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծի առաջին առանձնահատկութունը:

Այնուհետև: Բուրժուական յերկիրների սահմանադրությունները սովորաբար յեղնում են կապիտալիստական հասարակարգի անսասան լինելու համոզմունքից: Այդ սահմանադրությունների գլխավոր հիմքն են կազմում կապիտալիզմի սկզբունքները, նրա գլխավոր հիմունքները—հողի, անտառի, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների մասնավոր սեփականությունը. մարդու շահագործումը մարդու կողմից և շահագործողների ու շահագործվողների առկայությունը. աշխատավոր մեծամասնության ապահովված չլինելը հասարակության

մեկ բեկում և չաչխատող, բայց ապահովված փոքրամասնության ճոխությունը մյուս բեկում և այլն և այլն: Նրանք հենվում են կապիտալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նրանք արտացոլում են այս ամենը, նրանք որենսդրական կարգով ամբաստնում են այս բոլորը:

Ի տարբերություն դրանցից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է կապիտալիստական կարգերի վերացման փաստից, ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական կարգերի հաղթության փաստից: ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծի գլխավոր հիմքը կազմում են սոցիալիզմի սկզբունքները, սրա գլխավոր հիմունքները, վորոնք արդեն նվաճված և իրականացված են—հողի, անասուի, Փարրիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը. շահագործման ու շահագործող դասակարգերի վերացումը. մեծամասնությունն աղքատության և փոքրամասնության ճոխության վերացումը. գործազրկության վերացումը. աչխատանքը՝ վորպես յուրաքանչյուր աչխատունակ քաղաքացու պարտականություն և պատվի պարտք՝ «ով չի աչխատում, նա չի ուտում» Փորմուլայի համաձայն: Աչխատանքի իրավունքը, այսինքն՝ ապահովված աչխատանք ստանալու վերաբերյալ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը, հանգստի իրավունքը, կրթության իրավունքը և այլն և այլն: Նոր Սահմանադրության նախագիծը հենվում է սոցիալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նա արտացոլում է այդ հիմունքները, նա որենսդրական կարգով ամբաստնում է դրանք:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագիծի յերկրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուեյայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր հասարակությունը բաղկացած է հակամարտ դասակարգերից, հարստության տեր դասակարգերից և հարքստություն չունեցող դասակարգերից, վոր ինչ կուսակցություն էլ իշխանության գլուխն անցնի, հասարակությունն սկսած է պատկանի բուրժուազիային, վոր սահմանադրությունը հարկավոր է ունեոր դասակարգերին հաճելի ու ձեռնտու հասարակական կարգերն ամբաստնելու համար:

Ի տարբերություն բուրժուական սահմանադրություններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է այն բանից, վոր հասարակության մեջ այլևս հակամարտ դասակարգեր չկան, վոր հասարակությունը բաղկացած է յերկու միմյանց բարեկամ դասակարգերից՝ բանվորներից ու գյուղացիներից, վոր իշխանության գլուխ են կանգնած հենց այդ աչխատավորական դասակարգերը, վոր հասարակության սկսած է կանգնում յերկու դասակարգին՝ վորպես հասարակության առաջավոր դասակարգի, վոր Սահմանադրությունը հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի ամբաստնենք աչխատավորությանը ցանկալի և ձեռնտու հասարակական կարգերը:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագիծի յերրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուեյայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր ազ-

գերը և ոստաները չեն կարող իրավահավասար լինել, վոր կան լիիրավ ազգեր և վոչ-լիիրավ ազգեր, վոր, բացի դրանից, գոյություն ունի ազգերի կամ ոստաների նաև յերրորդ կատեգորիա, որինակ՝ գաղութներում, վորոնք ունեն ել՝ ավելի սղակաս իրավունքներ, քան վոչ-լիիրավ ազգերը: Այս նշանակում է, վոր այդ բոլոր սահմանադրություններն իրենց հիմքում նացիոնալիստական են, այսինքն՝ տիրապետող ազգերի սահմանադրություններ են:

Ի տարբերություն այդ սահմանադրություններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը, ընդհակառակը, խորապես ինտերնացիոնալ է: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ոստաներն իրավահավասար են: Նա յեղնում է այն բանից, վոր տարբերությունը մորթի գույնի կամ լեզվի, կուլտուրական մակարդակի կամ պետական գորգացման մակարդակի միջև, ինչպես նաև վորեւէ այլ տարբերություն ազգերի և ոստաների միջև—չի կարող հիմք ծառայել այն բանի համար, վորպեսզի արդարացի ազգային անիրավահավասարությունը: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ոստաները, անկախ նրանց անցյալ և ներկա դրությունից, անկախ նրանց ուժից ու թուլությունից,—պետք է ոգտվեն միատեսակ իրավունքներով հասարակության տնտեսական, հասարակական, պետական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վտրտներում:

Այս է Սահմանադրության նոր նախագիծի չորրորդ առանձնահատկությունը:

Նոր Սահմանադրության նախագիծի հինգերորդ առանձնահատկությունը նրա հետևողական և մինչև վերջը պահպանված դեմոկրատիզմն է: Դեմոկրատիզմի

տեսակետից բուրժուական սահմանադրությունները կարելի չէ յերկու խմբի բաժանել. սահմանադրությունների մի խումբն ուղղակի ժխտում է կամ փաստորեն վոչնչի չէ վերածում քաղաքացիների իրավունքների հավասարությունը և դեմոկրատական ազատությունները: Սահմանադրությունների մյուս խումբը սիրով ընդունում է և մինչև անգամ ցուցադրում է դեմոկրատական սկզբունքները, բայց միաժամանակ այնպիսի վերապահումներ ու սահմանափակումներ է անում, վոր դեմոկրատական իրավունքներն ու ազատությունները բոլորովին խեղաթյուրված են դուրս գալիս: Նրանք խոսում են հավասար ընտրական իրավունքների մասին բոլոր քաղաքացիների համար, բայց տեղնուտեղը սահմանափակում են դրանք նստակեցությամբ և կրթական ու նույնիսկ գույքային ցենզով: Նրանք խոսում են քաղաքացիների հավասար իրավունքների մասին, բայց տեղնուտեղը վերապահություն են անում, վոր այդ չի վերաբերում կանանց կամ նրանց վերաբերում է մասամբ: Յեվ այլն և այլն:

ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը առանձնահատկությունն այն է, վոր նա ազատ է այդպիսի վերապահումներից ու սահմանափակումներից: Նրա համար գոյություն չունեն ակտիվ կամ պասիվ քաղաքացիներ, նրա համար բոլոր քաղաքացիներն ակտիվ են: Նա տարբերություն չի ընդունում տղամարդկանց ու կանանց, «նստակյացների» ու «վոչ-նստակյացների», ունևորների ու չունևորների, կրթվածների ու վոչ-կրթվածների իրավունքների միջև: Նրա համար բոլոր քաղաքացիներն իրենց իրավունքներով հավասար են: Վո՛չ թե գույքային դրությունը, վո՛չ թե ազգային ծագումը, վո՛չ թե սեռը, վո՛չ թե պաշտոնյական

դրությունը, այլ յուրաքանչյուր քաղաքացու անձնա-
կան ընդունակություններն ու անձնական աշխատանքն
են վորոշում նրա դրությունը հասարակության մեջ:

Վերջապես, նոր Սահմանադրության նախագծի մի
առանձնահատկությունն է: Բուրժուական սահմանա-
դրությունները սովորաբար սահմանափակվում են քա-
ղաքացիների ձևական իրավունքների Փիքսացիայով,
չհոգալով այդ իրավունքների կենսագործման պայման-
ների մասին, նրանց կենսագործման հնարավորության
մասին, նրանց կենսագործման միջոցների մասին: Խո-
սում են քաղաքացիների հավասարության մասին, բայց
մոռանում են, վոր չի կարող իսկական հավասարու-
թյուն լինել տիրոջ ու բանվորի միջև, կարվածատիրոջ
ու գյուղացու միջև, յեթե առաջիններն ունեն հարըս-
տություն և քաղաքական կշիռ հասարակության մեջ,
իսկ յերկրորդները զրկված են թե՛ մեկից և թե՛ մյու-
սից, յեթե առաջինները շահագործողներ են, իսկ յերկ-
րորդները՝ շահագործվողներ: Կամ դարձյալ. խոսում
են խոսքի, ժողովների և մամուլի ազատության մա-
սին, բայց մոռանում են, վոր այդ բոլոր ազատու-
թյունները կարող են բանվոր դասակարգի համար դա-
տարկ հնչյունի վերածվել, յեթե նա զրկված է իր արա-
մադրության սակ ժողովների համար հարմար շենքեր,
լավ տպարաններ, տպագրական թղթի բավականաչափ
քանակություն և այլն ունենալու հնարավորությու-
նից:

Նոր Սահմանադրության նախագծի առանձնահատ-
կությունն այն է, վոր նա չի սահմանափակվում քա-
ղաքացիների ձևական իրավունքների Փիքսացիայով,
այլ ծանրության կենտրոնը փոխադրում է այդ իրա-
վունքներն ապահովելու հարցի վրա, այդ իրավունք-

ներն իրականացնելու միջոցների վրա: Նա վո՛չ թե
սոսկ հռչակում է քաղաքացիների իրավունքների հա-
վասարությունը, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրա-
կան կարգով հաստատելով շահագործման ռեժիմի վե-
րացման փաստը, քաղաքացիների ամեն մի շահագոր-
ծումից ազատագրվելու փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ
հռչակում է աշխատանքի իրավունք, այլև ապահովում
է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով ճգնաժա-
մերի բացակայության փաստը խորհրդային հասարա-
կության մեջ, գործազրկության վոչնչացման փաստը:
Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է դեմոկրատական ազա-
տություններ, այլև դրանք որենսդրական կարգով ա-
պահովում է նյութական վորոշ միջոցներով: Ուստի
հասկանալի յե, վոր նոր Սահմանադրության նախա-
գծի դեմոկրատիզմը վո՛չ թե «սովորական» և «հանրա-
ճանաչ» դեմոկրատիզմ է ընդհանրապես, այլ սոցիա-
լիստական դեմոկրատիզմ:

Մրանք են ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նա-
խագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Այսպես են արտացոլված նոր Սահմանադրության
նախագծում ԽՍՀՄ-ի անտեսական ու հասարակական-
քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած այն տեղաշար-
ժերն ու փոփոխությունները, վորոնք իրականացվեցին
1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջա-
նում:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ, ՆԱԽՈՒԳԻՏԻ
ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մի քանի խոսք Սահմանադրութեան նախագծի բուրժուական քննադատութեան մասին:

Այն հարցը, թե ի՞նչպէս ե վերաբերվում ոտարերկրյա բուրժուական մամուլը Սահմանադրութեան նախագծին, անվիճելիորեն վորոչ հետաքրքրութիւն ե ներկայացնում: Քանի վոր ոտարերկրյա մամուլն արտացոլում ե բուրժուական յերկիրների բնակչութեան զանազան խավերի հասարակական կարծիքը, մենք չենք կարող անցնել այն քննադատութեան կողքով, վոր ծավալեց այդ մամուլը Սահմանադրութեան նախագծի դեմ:

Սահմանադրութեան նախագծի նկատմամբ ոտարերկրյա մամուլի ցույց աված վերաբերմունքի առաջին նշաններն արտահայտվեցին վորոչ տենդենցով — լուութեան մատնել Սահմանադրութեան նախագիծը: Տվյալ դեպքում յես նկատի ունեմ ամենառեակցիոն, Փաշխատական մամուլը: Քննադատների այդ խումբն ամենից լավ համարեց սլարգապես լուութեան մատնել Սահմանադրութեան նախագիծը, գործը պատկերացնել այնպէս, թե կարծես նախագիծ չի յեղել ե ընդհանրապէս այն չկա բնութեան մեջ: Կարող են ասել, թե լուութեան

թեան մատնելը քննադատութիւնն չե: Բայց դա ճիշտ չե: Լուութեան մատնելու մեթոդը, վորպէս անտեսելու հատուկ յեղանակ, նույնպէս քննադատութեան մի ձե ե, ճիշտ ե՝ հիմար ու ծիծաղելի, բայց ե այնպէս քրննադատութեան ձե: (Ընդհանուր ծիծաղ: Ծափահարութիւններ): Սակայն լուութեան մատնելու նրանց մեթոդից բան դուրս չեկալ: Վերջիվերջո նրանք հարկադրված յեղան բանալ փակիչը ե աշխարհին հաղորդել, թե, վորքան ել այդ ցավալի լինի, այնուամենայնիվ ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութեան նախագիծը գոյութիւն ունի, ե վո՛չ միայն գոյութիւնն ունի, այլև սկսում ե վնասակար ազդեցութիւն գործել մտքերի վրա: Այլ կերպ չեք ել կարող լինել, վորովհետե աշխարհիս յեսրեսին այնուամենայնիվ կա մի ինչ-վոր հասարակական կարծիք, ընթերցողներ, կենդանի մարդիկ, վորոնք ուգում են ճշմարտութիւնն իմանալ փաստերի մասին ե վոչ մի հնարավորութիւնն չկա յերկար ժամանակ խաբերալութեան մամլիկի տակ պահել նրանց: Խաբերալութեամբ հեռու չես դնա...

Քննադատները յերկրորդ խումբն ընդունում ե, վոր Սահմանադրութեան նախագիծն իրոք գոյութիւնն ունի, բնութեան մեջ, բայց նա գտնում ե, վոր նախագիծը մեծ հետաքրքրութիւնն չի ներկայացնում, վորովհետե նա ըստ ելութեան վո՛չ թե սահմանադրութեան նախագիծ ե, այլ դատարկ թղթի կտոր, դատարկ խոստում, վորը նպատակ ունի վորոչ մանյովր անել ե մարդկանց խաբել: Ըստվորում նրանք ավելացնում են, վոր ԽՍՀ Միութիւնն ավելի լավ նախագիծ չեք ել կարող տալ, վորովհետե ԽՍՀՄ-ն ինքը վո՛չ թե պետութիւնն ե, այլ ընդամենն աշխարհագրական հասկացողութիւն (ընդհանուր ծիծաղ), իսկ քանի վոր նա պետութիւնն չե

Չանդիսանում, ապա նրա սահմանադրությունն էլ չի կարող իսկական սահմանադրություն լինել: Քննադատներն այս խմբի տիպիկ ներկայացուցիչ է հանդիսանում, վորքան էլ այդ տարրինակ լինի, գերմանական օֆիցիոզ «Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցը»: Այդ ժողովուրդն ուղղակի ասում է, թե ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագիծը դատարկ խոստում է, խաբեություն, «պոստմոկրիստոս գյուղ»: Նա ասանց տատանվելու հայտարարում է, վոր ԽՍՀ Միությունը պետություն չի հանդիսանում, վոր ԽՍՀ Միությունը «ներկայացնում է վոչ այլ ինչ, բայց յեթե ճշգրիտ կերպով վորոշվող աշխարհադրական հասկացողություն» (ընդհանուր ծիծաղ), վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը, այդ պատճառով, չի կարող իսկական սահմանադրություն ճանաչվել:

Ի՞նչ կարելի յե ասել այդպիսի, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Իր հեքիաթ-պատմվածքներից մեկի մեջ ուսուսական մեծ գրող Շչեդրինը տալիս է շատ սահմանափակ ու բթամիտ, բայց չափազանց ինքնավստահ և տաքարյուն բյուրոկրատ սամոզուր մարդու տիպը: Այն բանից հետո, յերբ այդ բյուրոկրատն իրեն «վստահացած» մարդում «կարգ ու անդորրություն» հաստատեց, բնավինջ անելով հազարավոր բնակիչների և հրկիզելով տասնյակ քաղաքներ, նա նայեց իր շուրջը և հորիզոնի վրա նկատեց Ամերիկան, մի յերկիր, վորն, իհարկե, քիչ է հայտնի, վորտեղ, բանից դուրս է գալիս, վոր կան ժողովրդին չփոթեցնող ինչ-վոր ազատություններ և վորտեղ պետությունն ուրիշ մեթոդներով են կառավարում: Բյուրոկրատը նկատեց Ամերիկան և վրդովվեց. այդ ի՞նչ յերկիր է, վո՞րտեղից լույս ընկավ այն, այդ

ի՞նչ հիման վրա յե, վոր գոյություն ունի այն: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ): Իհարկե, այդ յերկիրը պատահարար հայտնագործել էյին մի քանի դար առաջ, բայց մի՞թե չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: (Ընդհանուր ծիծաղ): Յեվ այս ասելով՝ մակազրեց. «Նորից ծածկել Ամերիկան»: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Ինձ թվում է, վոր «Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցը» պարոնները, ինչպես ջրի յերկու կաթիլ, նման են Շչեդրինի բյուրոկրատին: (Ընդհանուր ծիծաղ, հավանության ծափահարություններ): ԽՍՀ Միությունը վաղուց է այդ պարոնների աչքի վուշը դարձել: 19 տարի կանգնած է ԽՍՀՄ-ն իբրև մի փարոս, ազատագրության շնչով վարակելով ամբողջ աշխարհի բանվոր դասակարգին և կատալություն առաջացնելով բանվոր դասակարգի թշնամիների մեջ: Յեվ նա, այդ ԽՍՀՄ-ն, բանից դուրս է գալիս, վո՞չ միայն պարզապես գոյություն ունի, այլ նույնիսկ աճում է, և վո՞չ միայն աճում է, այլ նույնիսկ բարգավաճում է, և վո՞չ միայն բարգավաճում է, այլ նույնիսկ հորինում է նոր Սահմանադրության նախագիծ, մի նախագիծ, վորը մաքեր է զրգոում, նոր հույսեր է ներշնչում ճնշված դասակարգերին: (Ծափահարություններ): Սրանից հետո ե՛լ ի՞նչպես չվրդովվեն գերմանական օֆիցիոզի պարոնները: Այդ ի՞նչ յերկիր է, վայնասուն են բարձրացնում նրանք, այդ ի՞նչ հիման վրա յե, վոր գոյություն ունի նա (ընդհանուր ծիծաղ), և յեթե այն հայտնագործել են 1917 թվի հոկտեմբերին, ապա ինչո՞ւ չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտըն անգամ չմնա: Յեվ այս ասելով վորոշեցին—նորից ծածկել ԽՍՀՄ-ն, հայտարարել ի լուր ամենքի, վոր

ԽՍՀՄ-ն, վորպէս պետութիւն, զոյութիւն չունի, վոր ԽՍՀՄ-ն վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ հասարակ աշխարհագրական հասկացողութիւն: (Բնդիւանութիւնը ծիծաղ):

Մակագրութիւն անելով, վորպէսզի նորից ծածկվի Ամերիկան, չչեղբինյան բյուրոկրատը, չնայելով իր ամբողջ բթամտութիւնը, այնուամենայնիվ գտավ իր մեջ իրականութիւնն ըմբռնելու տարբեր, տեղնուտեղն անելով ինքն իրեն. «Բայց, կարծես թէ, սույն այս բանն ինձնից չի կախված»: (Ուրախ ծիծաղի պոռքով և բուռն ծափահարութիւններ): Յես չգիտեմ, գերմանական օֆիցիոզի պարոններ իսկըզ կհասնի՞ արդյոք գլխի ընկնելու, վոր թղթի վրա այս կամ այն պետութիւնը «ծածկել» նրանք, իհարկե, կարող են, բայց, յեթե լրջորեն խոսենք, ապա «սույն այս բանը նրանցից կախված չէ»... (Ուրախ ծիծաղի պոռքով, բուռն ծափահարութիւններ):

Ինչ վերաբերում է այն բանին, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութիւնն իբր թէ հանդիսանում է դատարկ խոստում, «պոտյոմկինյան գյուղ» և այլն, ապա յես կուզեյի վկայակոչել մի շարք հաստատված փաստեր, վորոնք իրենք են խոսում իրենց մասին:

1917 թվին ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդները տապալեցին բուրժուազիային և հաստատեցին պրոլետարիատի դիկտատուրա, հաստատեցին Խորհրդային իշխանութիւն: Սա փաստ է և վոչ թէ խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնը վերացրեց կալվածատերերի դատակարգը և նախկին կալվածատիրական, պետական ու վանքապատկան ավելի քան 150 միլիոն հեկտար հող հանձնեց գյուղացիներին, և այսօրացի այն հողերից, վոր առաջներումն էլ գյուղացիներ-

րի ձեռքումն էին գտնվում: Սա փաստ է և վոչ թէ խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնն եքսպրոպրիացիայի յենթարկեց կապիտալիստների դատակարգը, իւրեց նրանցից բանկերը, գործարանները, յերկաթուղիները և արտադրութիւն այլ գործիքներն ու միջոցները, դրանք սոցիալիստական սեփականութիւն հայտարարեց և այդ ձեռնարկութիւնների գլուխ կանդնեցրեց բանվոր դասակարգի լավագույն մարդկանց: Սա փաստ է և վոչ թէ խոստում: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Ապա, նոր սոցիալիստական հիմունքների վրա, նոր տեխնիկական բազայով կազմակերպելով արդյունաբերութիւնն ու գյուղատնտեսութիւնը՝ Խորհրդային իշխանութիւնը հասավ այն բանին, վոր ներկայումս ԽՍՀՄ-ի հողագործութիւնը մեկ և կես անգամ ավելի արտադրանք է տալիս, քան նախապատերազմյան ժամանակ, ինդուստրիան տալիս է յոթն անգամ ավելի արտադրանք, քան նախապատերազմյան ժամանակ, իսկ ժողովրդական յեկամուտն աճել է չորս անգամ՝ համեմատած նախապատերազմյան ժամանակի հետ: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թէ խոստումներ: (Յերկարատե ծափահարութիւններ):

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնը վոչնչացրեց գործազրկութիւնը, կիրառեց կյանքում աշխատանքի իրավունքը, հանգստի իրավունքը, կրթութիւն իրավունքը, բանվորների, գյուղացիների և ինտելիգենցիայի համար ապահովեց լավագույն նյութական և կուլտուրական պայմաններ, ապահովեց ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրական իրավունքի կենսագործումը՝ քաղաքացիների գաղանի քվեարկութիւն պայ-

մաններում: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վերջապես, ԽՍՀՄ-ն ավեց նոր Սահմանադրության նախագիծ, վորը վո՛չ թե խոստում է, այլ այդ հանրաժանութ փաստերի՝ գրանցում և որենսդրական ամբուսնում, գրանցումն ու որենսդրական ամբուսնումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված:

Հարց է ծագում. այս բոլորից հետո՞ ինչի՞ յե հանդում գերմանական ոֆիցիոզի պարոնների շաղակրատությունը «պոտյոմկինյան գյուղերի» մասին, յեթե վոչ այն բանին, վոր նրանք նպատակ են դրել թաղցնելու ժողովրդից ճշմարտությունը ԽՍՀՄ-ի մասին, մոլորեցնելու ժողովրդին, խաբելու նրան:

Սրանք են փաստերը: Իսկ փաստերը, ինչպես ասում են, համառ բան են: Գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները կարող են ասել՝ ավելի՛ վատ փաստերի համար: (Ընդհանուր ծիծաղ): Բայց այն ժամանակ նրանց կարելի յե պատասխանել ուսական հայտնի ասացվածքի այս խոսքերով՝ «հիմարների համար որենք չկա»: (Ուրախ ծիծաղ, յերկարատև ծափահարություններ):

Քննադատների յերրորդ խումբը հակառակ չե ընդունելու Սահմանադրության նախագծի վորոչ արժանիքները, նա դրական յերևույթ է համարում այդ նախագիծը, բայց այդ խումբը՝ արի ու տես, վոր շատ է կասկածում, թե կարելի կլինի՞ արդյոք այդ Սահմանադրության մի շարք դրույթները կենսագործել, վորովհետև նա համոզված է, վոր այդ դրույթներն ընդհանրապես անիրագործելի յեն և պետք է մնան թղթի վրա: Սրանք, մեղմ ասած, սկեպտիկներ են: Դրանք, այդ սկեպտիկները, գոյություն ունեն բոլոր յերկիրներում:

Պետք է ասել, վոր մենք դրանց առաջին անգամը

չե, վոր հանդիպում ենք: Յերբ բուլղեիկները 1917 թ. վերցնում էին իշխանությունը, սկեպտիկներն ասում էին. բուլղեիկները, թերևս, վատ մարդիկ չեն, բայց իշխանության գործը նրանց մոտ առաջ չի գնա, նրանք կտապալվեն: Սակայն, իրականում դուրս յեկավ, վոր տապալվեցին վո՛չ թե բուլղեիկները, այլ սկեպտիկները:

Քաղաքացիական պատերազմի և ոտարերկրյա ինտերվենցիայի ժամանակ սկեպտիկների այդ խումբն ասում էր. Խորհրդային իշխանությունն, իհարկե, վատ բան չե, բայց Դենիկինը կուլչակի հետ մեկտեղ, պլյուս ոտարերկրացիները, թերևս, կհաղթահարեն նրան: Սակայն, իրականում դուրս յեկավ, վոր սկեպտիկներն այստեղ ել սխալվեցին իրենց հաշիվներում:

Յերբ Խորհրդային իշխանությունը հրապարակեց առաջին հնգամյա պլանը, սկեպտիկները նորից ասարեկ յեկան, ասելով. հնգամյակը, իհարկե, լավ բան է, բայց նա հազիվ թե իրագործելի լինի. պետք է յենթադրել, վոր բուլղեիկների մոտ հնգամյակի գործը գլուխ չի գա: Սակայն, փաստերը ցույց ավին, վոր սկեպտիկների բախար նորից չբանեց—հնգամյա պլանն իրագործվեց չորս տարում:

Նույն բանը պետք է ասել նոր Սահմանադրության նախագծի և սկեպտիկների կողմից այդ Սահմանադրության քննադատության մասին: Բավական էր հրապարակել նախագիծը, վորպեսզի քննադատների այդ խումբը նորից բեմ դուրս գար իր ազդակալի սկեպտիսով, Սահմանադրության մի քանի դրույթների իրագործելիության վերաբերյալ իր կասկածներով: Վոչ մի հիմք չկա կասկածելու այն մասին, վոր սկեպտիկները կտապալվեն նաև ավյալ դեպքում, կտապալվեն այժմ նույնպես, ինչպես քանիցս տապալվել են անցյալում:

Քննադատներին չորրորդ խումբը, գրոհելով նոր Սահմանադրութեան նախագծի վրա, բնութագրում է այն վորպես «տեղաշարժ դեպի աջ», վորպես «հրաժարումն պրոլետարիատի դիկտատուրայից», վորպես «բուլճեիկյան ռեժիմի վերացում»: «Բուլճեիկները դեպի աջ ճռճվեցին, այդ փաստ է», —ասում են նրանք զանազան ձայներով: Այդ տեսակետից առանձնապես ջանք են գործ դնում մի քանի լեհական և մասամբ ամերիկյան թերթեր:

Ի՞նչ կարելի յե ասել այդ, թող ներվի ասել, քըննադատների մասին:

Յեթե բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի բազայի ընդարձակումը և դիկտատուրայի վերածումը հասարակութեան պետական ղեկավարման ավելի ճկուն, հետևաբար՝ ավելի հզոր սիստեմի՝ մեկնաբանվում է նրանց կողմից վոչ վորպես բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի ուժեղացում, այլ վորպես նրա թուլացում կամ նույնիսկ վորպես հրաժարումն դրանից, ասլա թուլլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես դիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչ բան է բանվոր դասակարգի դիկտատուրան:

Յեթե սոցիալիզմի հաղթութեան որենսդրական ամբողջումը, ինդուստրացման, կոլեկտիվացման ու ղեմոկրատացման հաջողութեաններին որենսդրական ամբողջումը նրանց մոտ կոչվում է «տեղաշարժ դեպի աջ», ասլա թուլլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես դիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչով է տարբերվում ձախն աջից: (Բնդհանուր ծիծաղ, ծափահարութեան):

Տարակույս չի կարող լինել, վոր այդ պարոնները վերջնականապես խճճվել են Սահմանադրութեան նա-

խագծի իրենց քննադատութեան մեջ և խճճվելով՝ շփոթել են աջը ձախի հետ:

Այդ սոթիվ չի կարելի հիշել ճարտանային «աղջիկ» Պելագեյային—Գոգոլի «Մեռյալ հողիներից»: Նա, ինչպես պատմում է Գոգոլը, հանձն առավ մի անգամ ճանապարհ ցույց տալ Չիչիկովի կառապան Սելիֆանին, բայց չկարողանալով տարբերել ճանապարհի աջ կողմը նրա ձախ կողմից, շփոթվեց և անհարմար գրութեան մեջ ընկավ: Պետք է ընդունել, վոր մեր քննադատները լեհական թերթերից, չնայած նրանց ամբողջ ամբիցիային, այնուամենայնիվ հեռու չեն գնացել «Մեռյալ հողիների» ճորտ անային «աղջիկ» Պելագեյայի հասկացողութեան մակարդակից: (Ծափահարութեան): Յեթե կհիշեք, կառապան Սելիֆանը հարկավոր համարեց չչարել Պելագեյային՝ աջը ձախի հետ շփոթելու համար, ասելով նրան. «Եյ, դու, սեատտաիկ... չգիտես, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը»: Յես կարծում եմ, վոր հարկավոր եր հենց այդպես էլ չչարել մեր ձախողակ քննադատներին, ասելով նրանց. էյ, դուք, վա՛յ-քննադատներ... չգիտեք, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը: (Յերկարատև ծափահարութեան):

Վերջապես, քննադատների մի խումբ ևս: Յեթե նախորդ խումբը Սահմանադրութեան նախագիծը մեղադրում է բանվոր դասակարգի դիկտատուրայից հրաժարվելու համար, ասլա այս խումբը մեղադրում է նրան, ընդհակառակը, այն բանի համար, վոր նա վոչինչ չի փոխում ԽՍՀՄ-ում գոյութեան ունեցող գրութեան մեջ, վոր նա ձեռք չի տալիս բանվոր դասակարգի դիկտատուրային, թուլլ չի տալիս քաղաքական կուսակցութեաններին ազատութեան և ուժի մեջ և պա-

հում կոմունիստների կուսակցութեան ներկա ղեկավար
դերքը ԽՍՀՄ-ում: Ընդամին քննադատների այդ խում-
բը գտնում է, վոր ԽՍՀՄ-ում կուսակցութեանների ա-
զատութեան բացակայութեանը դեմոկրատիզմի հիմ-
քերի խախտման նշան է:

Յեռ պետք է խոստովանեմ, վոր նոր Սահմանա-
դրութեան նախագիծն իրոք ուժի մեջ է պահում բան-
վոր դասակարգի դեկտատուրայի ուժիմը, ինչպես նաև
անսովոր է թողնում կոմունիստական կուսակցութեան
ներկա ղեկավար դերքը ԽՍՀՄ-ում: (Բուռն ծափահա-
րուք-յուններ): Յեթե հարգելի քննադատները դա Սահ-
մանադրութեան նախագիծի թերութեանն են համա-
րում, ապա կարելի չէ միայն ամոսալ այդ մասին:
Իսկ մենք, բուլղարներս, դա համարում ենք Սահմա-
նադրութեան նախագիծի արժանիքը: (Բուռն ծափահա-
րուք-յուններ):

Ինչ վերաբերում է տարբեր քաղաքական կուսակ-
ցութեանների ազատութեանը, ապա այստեղ մենք մի
քիչ այլ հայացքներ ենք պաշտպանում: Կուսակցու-
թեանը դասակարգի մի մասն է, նրա առաջավոր մա-
սը: Մի քանի կուսակցութեաններ, նշանակում է՝ նաև
կուսակցութեանների ազատութեան, կարող են գոյու-
թեան ունենալ միմիայն այնպիսի հասարակութեան
մեջ, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր, վորոնց
չահերը թշնամական են ու անհաշտ, վորտեղ կան, ա-
սենք, կապիտալիստներ ու բանվորներ, կալվածատե-
րեր ու գյուղացիներ, կուլակներ ու չքավորութեան և
այլն: Բայց ԽՍՀՄ-ում չկան այլևս այնպիսի դասա-
կարգեր, ինչպիսիք են կապիտալիստները, կալվածա-
տերերը, կուլակները և այլն: ԽՍՀՄ-ում կա միայն
յերկու դասակարգ՝ բանվորներն ու գյուղացիները, վոր-

րոնց շահերը վո՛չ միայն թշնամական չեն, այլ ընդհա-
կառակը՝ բարեկամական են: Հետևաբար, ԽՍՀՄ-ում
հող չկա մի քանի կուսակցութեանների գոյութեան հա-
մար, ուրեմն նշանակում է՝ նաև այդ կուսակցութեան-
ների ազատութեան համար: ԽՍՀՄ-ում հող կա միայն
մի կուսակցութեան՝ կոմունիստական կուսակցութեան
համար: ԽՍՀՄ-ում կարող է գոյութեան ունենալ մի-
այն մի կուսակցութեան՝ կոմունիստների կուսակցու-
թեանը, վորը խիզախորեն և մինչև վերջը պաշտպա-
նում է բանվորների ու գյուղացիների շահերը: Իսկ վոր
նա վատ չի պաշտպանում այդ դասակարգերի շահերը,
սրանում հաղիվ թե վորևե տարակույս լինի: (Բուռն
ծափահարուք-յուններ):

Խոսում են դեմոկրատիայի մասին: Բայց ի՞նչ բան
է դեմոկրատիան: Դեմոկրատիան կապիտալիստական
յերկիրներում, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր,
վերջին հաշվով դեմոկրատիա չէ ուժեղների համար,
դեմոկրատիա չէ ունևոր փոքրամասնութեան համար:
Դեմոկրատիան ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, դեմոկրա-
տիա չէ աշխատավորների համար, այսինքն՝ դեմոկրա-
տիա չէ բոլորի համար: Բայց դրանից հետևում է, վոր
դեմոկրատիզմի հիմքերը խախտվում են վո՛չ թե ԽՍՀ
Մութեան նոր Սահմանադրութեան նախագիծի, այլ
բուրժուական սահմանադրութեանների կողմից: Ահա
թե ինչու չէ կարծում եմ, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանա-
դրութեանը միակ մինչև վերջը դեմոկրատական սահ-
մանադրութեանն է աշխարհում:

Այսպես է բանը ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան
նախագիծի բուրժուական քննադատութեան վերաբեր-
մամբ:

V

ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ
ՍԱՀՄԱՆԱԿՐՈՒԹՅԱՆ,
ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Անցնենք Սահմանադրութեան նախագծի շուրջը յեղած ուղղումների և լրացումների հարցին, վորոնք մտցված են քաղաքացիների կողմից նախագծի համաժողովրդական քննարկման ժամանակ:

Սահմանադրութեան նախագծի համաժողովրդական քննարկումը, ինչպես հայտնի յե, բավական նշանակալից քանակութեամբ ուղղումներ և լրացումներ տվեց: Դրանք բոլորը հրապարակված են խորհրդային մամուլում: Նկատի ունենալով ուղղումների մեծ բազմազանութեանը և նրանց վոչ-միատեսակ արժեքը, հարկ կլինենք, իմ կարծիքով, բաժանել դրանք յերեք կատեգորիայի:

Առաջին կատեգորիայի ուղղումների տարրերից դիժն այն ե, վոր դրանք խոսում են վո՛չ թե Սահմանադրութեան հարցերի մասին, այլ ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքի հարցերի մասին: Ազահովազրման առանձին հարցեր, կոլանտեսային շինարարութեան մի քանի հարցեր, արդյունաբերական շինարարութեան մի քանի հարցեր,

Ֆինանսական գործի հարցեր, — սրանք են այդ ուղղումների թեմաները: Ինչպես յերևում ե, այս ուղղումները հեղինակները չեն պարզել իրենց համար սահմանադրական հարցերի և ընթացիկ որենսդրութեան հարցերի միջև յեղած տարբերութեանը: Հենց այդ պատճառով ել նրանք ջանք են գործ դնում Սահմանադրութեան մեջ խցկել, վորքան կարելի յե, շատ որենքներ, գործը տանելով այն ուղղութեամբ, վորպեսզի Սահմանադրութեանը վերածվի որենքների հավաքածուի նման մի բանի: Բայց Սահմանադրութեանն որենքների հավաքածու չե: Սահմանադրութեանը հիմնական որենք ե, և միմիայն հիմնական որենք: Սահմանադրութեանը չի բացառում, այլ յենթադրում ե ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքը: Սահմանադրութեանն իրավաբանական հիմք ե տալիս այդպիսի մարմինների ապագա որենսդրական գործունեութեան համար: Այս պատճառով այդ տեսակի ուղղումներն ու լրացումները, վորպես Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութեան չունեցող, իմ կարծիքով, պետք ե ուղղվեն յերկրի ապագա որենսդրական մարմիններին:

Յերկրորդ կատեգորիային պետք ե վերագրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք փորձում են Սահմանադրութեան մեջ պատմական տեղեկանքների տարրեր մտցնել կամ դեկլարացիայի տարրեր այն մասին, ինչի վոր դեռ չի հասել Խորհրդային իշխանութեանը և ինչի վոր նա պետք ե հասնի տպագայում: Նշել Սահմանադրութեան մեջ, թե ինչպիսի դժվարութեաններ են հաղթահարել յերկարատե տարիների ընթացքում կուսակցութեանը, բանվոր դատակարգն ու բոլոր աշխատավորները սոցիալիզմի հաղթութեան հա-

մար մղվող կովում, մատնանշել Սահմանադրութեան մեջ խորհրդային շարժման վերջնական նպատակը, այն է՝ լիակատար կոմունիստական հասարակութեան կառուցումը, — սրանք են այդ ուղղումների թեմաները, և դրոնք կրկնվում են զանազան վարիացիաներով: Յես կարծում եմ, վոր Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութեան չունեցող այդպիսի ուղղումներն ու լրացումները նույնպես պետք է մի կողմ դրվեն: Սահմանադրութեանը գրանցումն և օրենսդրական ամրապնդումն է այն նվաճումների, վորոնք արդեն ձեռք են բերված և ապահովված են: Յեթե մենք չենք ուզում ազգավարել Սահմանադրութեան այս հիմնական բնույթը, մենք չպետք է այն լցնենք պատմական տեղեկանքներով անցյալի մասին կամ գեղարարականերով ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ապագա նվաճումների մասին: Այդ գործի համար մենք ուրիշ ուղիներ և ուրիշ փաստաթղթեր ունենք:

Վերջապես, յերրորդ կատեգորիային պետք է վերադարել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք ուղղակի առնչութեան ունեն Սահմանադրութեան նախագծի հետ:

Այս կատեգորիայի ուղղումների նշանակալից մասը խմբագրական բնույթ ունի: Այս պատճառով դրանք կարելի չէր հանձնել ներկա Համագումարի Խմբագրական հանձնաժողովին, վորը, յես կարծում եմ, կատեգորի Համագումարը, հանձնարարելով նրան նոր Սահմանադրութեան տեքստի վերջնական խմբագրութեանը սահմանելը:

Ինչ վերաբերում է յերրորդ կատեգորիայի մնացած ուղղումներին, ապա դրանք ավելի եյական նշանակու-

թյուն ունեն, և նրանց մասին, ըստիս, հարկ կլինի մի քանի խոսք ասել այստեղ:

1) Ամենից առաջ Սահմանադրութեան առաջին հոդվածի վերաբերյալ ուղղումների մասին: Կա չորս ուղղում: Վոմանք առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետութեան» բառերի տեղ ասել՝ «աշխատավորների պետութեան»: Ուրիշներն առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետութեան» բառերին ավելացնել՝ «և աշխատավոր ինտելիգենցիայի»: Յերրորդներն առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետութեան» բառերի փոխարեն ասել՝ «ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայում բնակվող բոլոր ռուսների և ազգութեանների պետութեան»: Զորրորդներն առաջարկում են «գյուղացիները» բառը փոխարինել՝ «կոլանտեսականների» բառով կամ՝ «սոցիալիստական հողատիրութեան աշխատավորները» բառերով:

Հարկ կա՞րդյոք ընդունել այս ուղղումները? Յես կարծում եմ, վոր հարկ չկա:

Ինչի՞ մասին է խոսում Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը: Նա խոսում է խորհրդային հասարակութեան զասակարգային կազմի մասին: Կարո՞ղ ենք արդյոք մենք, մարքսիստներս, զանց առնել Սահմանադրութեան մեջ մեր հասարակութեան զասակարգային կազմի հարցը: Վո՞չ, չենք կարող: Խորհրդային հասարակութեանը բաղկացած է, ինչպես հայտնի յե, յերկու զասակարգերից, բանվորներից ու գյուղացիներից: Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը հենց սրա մասին էլ խոսում է: Հետեաբար, Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը ճիշտ է արտացոլում մեր հասարակութեան զասակարգային կազմը: Կարող են հարցնել՝ իսկ աշխատավոր ինտելիգեն-

ցիա՞ն: Ինտելիգենցիան յերբեք դասակարգ չի յեղել և չի կարող լինել, — նա յեղել է և մնում է միջնախավ, վոր իր անդամներին հավաքարկում է հասարակության բոլոր դասակարգերից: Հին ժամանակ ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում էր ազնվականներից, բուրժուազիայից, մասամբ գյուղացիներից և միայն ամենաաննշան չափով բանվորներից: Մեր խորհրդային ժամանակում ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում է գլխավորապես բանվորներից ու գյուղացիներից: Բայց ինչպես ել վոր նա հավաքարկվի և ինչ բնույթ ել վոր կրի, ինտելիգենցիան այնուամենայնիվ միջնախավ է և վոչ թե դասակարգ:

Ձի՞ դիպչում արդյոք այս հանդամանքն աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին: Ամենեկին: Մահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածը խոսում է վո՛չ թե խորհրդային հասարակության տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այլ այդ հասարակության դասակարգային կազմի մասին: Խորհրդային հասարակության տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այդ թվում՝ աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքների մասին, խոսվում է գլխավորապես Մահմանադրության նախագծի տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր բանվորները, գյուղացիները և աշխատավոր ինտելիգենցիան միանգամայն իրավահավասար են յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական և կուլտուրական կյանքի բոլոր վոլորտներում: Հետևաբար, աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին դիպչելու մասին խոսք անգամ չի կարող լինել:

Նույն բանը պետք է ասել ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների մասին: Մահմանադրու-

թյան նախագծի յերկրորդ գլխում արդեն ասված է, վոր ԽՍՀՄ-ն իրավահավասար ազգերի ազատ միություն է: Արժե՞ արդյոք կրկնել այդ ֆորմուլան Մահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածում, վորը խոսում է վո՛չ թե խորհրդային հասարակության ազգային կազմի, այլ նրա դասակարգային կազմի մասին: Պարզ է, վոր չարժե: Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների իրավունքներին, սպա դրանց մասին խոսվում է Մահմանադրության նախագծի յերկրորդ, տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր ԽՍՀՄ-ի ազգերն ու ռասաները միատեսակ իրավունքներ են վայելում յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վոլորտներում: Հետևաբար, խոսք անգամ չի կարող լինել ազգային իրավունքներին դիպչելու մասին:

Նմանապես սխալ կլիներ «գյուղացի» բառը փոխարինել «կոլտնտեսական» բառով, կամ «սոցիալիստական հողագործության աշխատավոր» բառերով: Նախ՝ գյուղացիների մեջ, բացի կոլտնտեսականներից, կան դեռևս մի միլիոնից ավելի վոչ-կոլտնտեսականների տնտեսություններ: Ի՞նչպես վարվել նրանց հետ: Արդյոք այդ ուղղման հեղինակները չե՞ն մտածում հաշվից դուրս գցել նրանց: Այդ խելացի չեք լինի: Յերկրորդ՝ յեթե գյուղացիների մեծամասնությունն սկսել է կոլխոզային տնտեսություն վարել, սպա այդ դեռ չի նշանակում, վոր նա դադարել է գյուղացիություն լինելուց, վոր նա չունի այլևս իր անձնական տնտեսությունը, սեփական բակը և այլն: Յերրորդ՝ այն ժամանակ կարիք կլիներ «բանվոր» բառը նույնպես փոխարինել «սոցիալիստական արդյունաբերության աշխատավոր»

բառերով, վորը, սակայն, ուղղման հեղինակները, չգիտես ինչ պատճառով, չեն առաջարկում: Վերջապես, մի՞թե մեզ մոտ արդեն անհետացել են բանվորների դասակարգը և գյուղացիների դասակարգը: Իսկ յեթե նրանք չեն անհետացել, ապա արժե՞, արդյոք, ջնջել բառարանից նրանց համար սահմանված անունները: Ուղղման հեղինակներն, ըստ յերևութին, աչքի առաջ ունեն վո՛չ թե ներկա, այլ ապագա հասարակությունը, յերբ այլևս դասակարգեր չեն լինի և յերբ բանվորներն ու գյուղացիները կվերածվեն միասնական կոմունիստական հասարակության աշխատավորների: Հետևաբար, նրանք բացահայտորեն առաջ են վազում: Բայց Սահմանադրությունը կազմելիս պետք է յեղնել վո՛չ թե ապագայից, այլ ներկայից, նրանից, ինչ վոր արդեն կա: Սահմանադրությունը չի կարող և չպետք է առաջ վազի:

2) Այնուհետև գալիս է Սահմանադրության նախագծի տասնյոթերորդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղումը: Ուղղումն այն է, վոր առաջարկում են Սահմանադրության նախագծից բոլորովին դուրս գցել տասնյոթերորդ հոդվածը, վորը խոսում է Միութենական հանրապետությունների համար ԽՍՀՄ-ից ազատորեն դուրս գալու իրավունք պահպանելու մասին: Յես կարծում եմ, վոր այդ առաջարկը ճիշտ չէ, ուստի և չպետք է ընդունվի Համադրումարի կողմից: ԽՍՀՄ-ն իրավահասարակութենական հանրապետությունների ազատական միություն է: Սահմանադրությունից հանել ԽՍՀ Միությունից ազատորեն դուրս գալու իրավունքի վերաբերյալ հոդվածը, նշանակում է խախտել այդ Միության կամավոր բնույթը: Կարո՞ղ ենք մենք դիմել այդ քայլին: Յես կարծում եմ, վոր մենք չենք կարող և

չպետք է դիմենք այդ քայլին: Ասում են, վոր ԽՍՀ Միության մեջ չկա վոչ մի հանրապետություն, վորը ցանկանար դուրս գալ ԽՍՀՄ-ի կազմից, վոր այդ նկատառումով տասնյոթերորդ հոդվածը գործնական նշանակություն չունի: Վոր մեզ մոտ չկա վոչ մի հանրապետություն, վորը ցանկանար դուրս գալ ԽՍՀՄ-ի կազմից, այդ, իհարկե, ճիշտ է: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր մենք Սահմանադրության մեջ չպետք է Ֆիլքսացիայի յենթարկենք Միութենական հանրապետությունների իրավունքը՝ ազատորեն դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից: ԽՍՀՄ-ում չկա նաև այնպիսի Միութենական հանրապետություն, վորը ցանկանար ճնշել մի այլ Միութենական հանրապետության: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունից պետք է դուրս հանվի Միութենական հանրապետությունների իրավունքների հավասարության մասին խոսող հոդվածը:

3) Ապա առաջարկ կա՝ Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ գլուխը լրացնել մի նոր հոդվածով, վորի բովանդակությունն այն է, թե ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունները, տնտեսական և կուլտուրական զարգացման համապատասխան մակարդակի հասնելիս, կարող են վերափոխվել միութենական խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունների: Կարելի՞ յե արդյոք ընդունել այդ առաջարկը: Յես կարծում եմ, վոր չպետք է ընդունել այն: Այն ճիշտ չէ վո՛չ միայն իր բովանդակությամբ, այլև իր պատճառաբանություններով: Չի կարելի ավտոնոմ հանրապետությունների փոխադրումը միութենական հանրապետությունների կարգը՝ պատճառաբանել նրանց տնտեսական ու կուլտուրական հասունությամբ, ինչ-

պէս նաև չի կարելի այս կամ այն հանրապետութիւնն
աւտոնոմ հանրապետութիւնները ցուցակում թողնելը
պատճառաբանել նրա տնտեսական և կուլտուրական
հետամնացութեամբ: Դա կլինէր վոչ մարքսիստական,
վոչ լենինյան մոտեցում: Որինակ, Թաթարական Հան-
րապետութիւնն աւտոնոմ է մնում, իսկ Ղազախական
Հանրապետութիւնը դառնում է միութենական, բայց
այդ դեռ չի նշանակում, վոր Ղազախական Հանրապե-
տութիւնը կուլտուրական ու տնտեսական դարգացման
տեսակետից ավելի բարձր է կանգնած, քան Թաթա-
րական Հանրապետութիւնը: Բոլորովին ընդհակառա-
կը: Նույնը կարելի յէ ասել նաև, որինակ, Մերձվոլ-
գյան Գերմանացիների Աւտոնոմ Հանրապետութեան և
Կիրգիզական Միութենական Հանրապետութեան մա-
սին, վորոնցից առաջինը կուլտուրական ու տնտեսա-
կան տեսակետից ավելի բարձր է, քան յերկրորդը, թե-
պէտև մնում է աւտոնոմ հանրապետութիւն:

Վորոնք են այն հատկանիշները, վորոնց առկա-
յութիւնը հիմք է տալիս աւտոնոմ հանրապետու-
թիւնները միութենական հանրապետութիւնների
կարգը փոխադրելու:

Դրանք, այդ հատկանիշները, յերեք են:

Նախ՝ անհրաժեշտ է, վոր հանրապետութիւնը
ծայրերկրային լինի, ամեն կողմից շրջապատված չլի-
նի ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայով: Ինչո՞ւ: Վորովհետև յե-
թէ Միութենական հանրապետութեանն իրավունք է
վերապահվում դուրս գալու ԽՍՀ Միութիւնից, ապա
անհրաժեշտ է, վոր Միութենական դարձած այդ հան-
րապետութիւնը հնարավորութիւն ունենա տրամա-
բանորեն ու փաստորեն հարց դնել իր դուրս գալու մա-
սին ԽՍՀՄ-ից: Իսկ այդպիսի հարց կարող է դնել մի-

միայն այնպիսի հանրապետութիւն, վորը, ասենք,
սահմանակից է վորեւէ ոտար պետութեան և, հետևա-
բար, ամեն կողմից շրջապատված չէ ԽՍՀՄ-ի տերի-
տորիայով: Իհարկէ, մեզ մոտ չկան այնպիսի հանրա-
պետութիւններ, վորոնք փաստորեն հարց դնելին ԽՍՀ
Միութիւնից դուրս գալու մասին: Բայց քանի վոր
Միութենական հանրապետութեանն իրավունք է վերա-
պահվում դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից, ապա հարկավոր է
գործն այնպես դնել, վոր այդ իրավունքը գտարի և
անիմաստ թղթի կտոր չդառնա: Վերցնենք, որինակ,
Բաշկիրական կամ Թաթարական Հանրապետութիւնը:
Յենթադրենք, թէ այդ աւտոնոմ հանրապետութիւն-
ներն անց ենք կացրել միութենական հանրապետու-
թիւնների կարգը: Կկարողանայի՞նք արդյոք նրանք
տրամաբանորեն կամ փաստորեն հարց դնել իրենց դուրս
գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Վո՞չ, չեյին կարող: Ինչո՞ւ:
Վորովհետև նրանք բոլոր կողմերից շրջապատված են
խորհրդային հանրապետութիւններով ու մարզերով և
նրանք, իսկապես ասած, տեղ չունեն ԽՍՀՄ-ի կազմից
դուրս գալու: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարութիւն-
ներ): Այդ պատճառով էլ այդպիսի հանրապետութիւն-
ները միութենական հանրապետութիւնների կարգն
անցկացնելը սխալ կլինէր:

Յերկրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի այն ազգու-
թիւնը, վոր խորհրդային հանրապետութեանն իր ա-
նունն է տվել, քիչ թէ շատ կոմպակտ մեծամասնու-
թիւն ներկայացնի հանրապետութեան մեջ: Վերցնենք,
որինակ, Ղրիմի Աւտոնոմ Հանրապետութիւնը: Նա
ծայրամասային հանրապետութիւն է, բայց Ղրիմի
թաթարները մեծամասնութիւն չունեն այդ հանրապե-
տութեան մեջ, ընդհակառակը, նրանք այնտեղ փոքրա-

մասնություն են ներկայացնում: Հետևաբար, սխալ են անարամարանական կլիներ Ղրիմի Հանրապետությունը միութենական հանրապետությունների կարգն անցուցնել:

Յերրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի հանրապետությունը շատ ել փոքր չլինի իր բնակչության քանակության խմատով, վորպեսզի նա, ասենք, ունենա վոչ պակաս, այլ զոնե մի միլիոնից ավելի բնակչություն: Ինչո՞ւ: Վորովհետև սխալ կլիներ յենթադրել, թե մանր խորհրդային հանրապետությունը, վոր բնակչության նվազագույն քանակություն է աննշան բանակ ունի, կարող կլիներ պետական անկախ գոյության հույս ունենալ: Հազիվ թե կարելի յե կասկածել այն մասին, վոր իմպերիալիստական գիշատիչներն իսկույն եեթ իրենց ձեռքը կզցեյին այն:

Յես կարծում եմ, վոր առանց այս յերեք որչեկտվ հատկանիշների առկայության, սխալ կլիներ ներկա պատմական մոմենտում հարց դնել այս կամ այն ավտոնոմ հանրապետությունը միութենական հանրապետությունների կարգն անցկացնելու մասին:

4) Այնուհետև առաջարկում են 22-րդ, 23-րդ, 24-րդ, 25-րդ, 26-րդ, 27-րդ, 28-րդ և 29-րդ հոդվածներում ջնջել միութենական հանրապետությունների վարչական — տերիտորիալ բաժանման մանրամասն թվարկումը յերկիրների և մարզերի: Յես կարծում եմ, վոր այդ առաջարկությունը նույնպես անընդունելի յե: ԽՍՀՄ-ում կան մարզիկ, վորոնք պարաստ են մեծ սիրով և անխոնջ կերպով ձեռնարկել յերկիրներն ու մարզերը, դրանով խառնաչիտություն և անվստահություն մտցնելով աշխատանքի մեջ: Սահմանադրության նախագիծն այդ մարզկանց համար սանձ է ստեղծ

ծում: Յեվ այդ շատ լավ է, վորովհետև այստեղ, ինչպես և շատ ուրիշ բաներում, մեզ մոտ պահանջվում է վստահության մթնոլորտ, պահանջվում է կայունություն, պարզություն:

5) Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 33-րդ հոդվածին: Անպատակահարմար են համարում յերկու պալատների ստեղծումը և առաջարկում են վոչնչացնել Ազգությունների Խորհուրդը: Յես կարծում եմ, վոր այդ ուղղումը նույնպես ճիշտ չէ: Միապալատային սխտեմն ավելի լավ կլիներ, քան յերկուպալատայինը, յեթե ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետություն ներկայացներ: Բայց ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետություն չէ: ԽՍՀՄ-ն, ինչպես հայտնի յե, բազմազգ պետություն է: Մեզ մոտ կա գերազույն մարմին, վորտեղ ներկայացված են ԽՍՀՄ-ի բոլոր աշխատավորների ընդհանուր շահերը՝ անկախ նրանց ազգությունից: Դա—Միության Խորհուրդն է: Բայց ԽՍՀՄ միության ազգությունները, բացի ընդհանուր շահերից, ունեն նաև իրենց առանձին, յուրահատուկ շահերը, վորոնք կապված են նրանց ազգային առանձնահատկությունների հետ: Կարելի՞ յե, արդյոք, արհասարհել այդ յուրահատուկ շահերը: Վո՞չ, չի կարելի: Պե՞տք է արդյոք հատուկ գերազույն մարմին, վորն արտացոլեր հենց այդ յուրահատուկ շահերը: Անպայարտ պետք է Կասկած չի կարող լինել, վոր առանց այդպիսի մարմնի անհնարին կլիներ այնպիսի բազմազգ պետությունը կառավարելը, ինչպիսին ԽՍՀՄ-ն է: Այդպիսի մարմին է հանդիսանում յերկրորդ պալատը, ԽՍՀՄ-ի Ազգությունների Խորհուրդը:

Մատնանշում են յեվրոպական և ամերիկական պետությունների պառլամենտական պատմությունը, մատ-

նանչում են այն, վոր յերկարատային սխտեմն այդ յերկիրներում միայն մինուսներ և ավել, վոր յերկրորդ պալատը սովորաբար այլասերվում—դառնում և ռեակցիայի կենտրոն և արգելակ առաջընթաց շարժման դեմ: Այս քորորը ճիշտ և: Բայց դա տեղի յե ունենում այն պատճառով, վոր այդ յերկիրներում պալատների միջև հավասարություն չկա: Ինչպես հայանի յե, յերկրորդ պալատին հաճախ ավելի իրավունքներ են տալիս, քան առաջինին, և, այնուհետև, վորպես կանոն, յերկրորդ պալատը կազմակերպվում և վոչ—դեմոկրատական ճանապարհով, հաճախ նրա անդամներին վերելից նշանակելու ճանապարհով: Անկասկած և, վոր այդ մինուսները չեն լինի, յեթե հավասարություն մտցնենք պալատների միջև և յերկրորդ պալատը կազմակերպենք նույնպես դեմոկրատականորեն, ինչպես և առաջինը:

6) Այնուհետև առաջարկում են Սահմանադրության նախագծի մի լրացում, վորը պահանջում և յերկու պալատների անդամների քանակի հավասարեցում: Յես կարծում եմ, վոր այս առաջարկը կարելի կլիներ ընդունել: Դա, իմ կարծիքով, տալիս և ակներև քաղաքական պլյուսներ, վորովհետև ընդգծում և պալատների հավասարությունը:

7) Այնուհետև գալիս և Սահմանադրության նախագծի մի լրացում, վորի համաձայն առաջարկվում և Ազգությունների Խորհրդի, ինչպես և Միության Խորհրդի պատգամավորներին ընտրել ուղղակի ընտրությունների միջոցով: Յես կարծում եմ, վոր այս առաջարկը նույնպես կարելի կլիներ ընդունել: Ճիշտ և, դա կարող և ընտրությունների ժամանակ վորոչ տեխնիկական անհարմարություններ ստեղծել: Բայց զրա վո-

խարեն նա կտա քաղաքական մեծ շահում, վորովհետև նա պետք և բարձրացնի Ազգությունների Խորհրդի հեղինակությունը:

8) Այնուհետև գալիս և 40-րդ հոդվածի լրացումը, վորի համաձայն առաջարկվում և Գերագույն Խորհրդի Նախագահությանն իրավունք վերապահել հրատարակելու ժամանակավոր որենսդրական ակտեր: Յես կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չե և Համագումարի կողմից չպետք և ընդունվի: Հարկավոր և, վերջապես, վերջ դնել այն դրությանը, յերբ որենսդրություն և անում վո'չ թե վորևե մի մարմին, այլ մարմինների միամբողջ շարք: Այդպիսի դրությունը հակասում և որենքների կայունության սկզբունքին: Իսկ որենքների կայունությունն այժմ մեզ պետք և ավելի, քան յերբևե: ԽՍՀՄ-ի որենսդիր իշխանությունը պետք և իրականացվի միայն մի մարմնի, այն և՛ ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի կողմից:

9) Այնուհետև Սահմանադրության նախագծի 48-րդ հոդվածի նկատմամբ առաջարկում են մի լրացում, վորի համաձայն պահանջում են, վորպեսզի ԽՍՀ Միության Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահն ընտրվի վո'չ թե ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի, այլ յերկրի ամբողջ բնակչության կողմից: Յես կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չե, վորովհետև չի համապատասխանում մեր Սահմանադրության վոգուս: Ըստ մեր Սահմանադրության սխտեմի՝ ԽՍՀՄ-ում չպետք և լինի ամբողջ բնակչության կողմից, Գերագույն Խորհրդի հետ միահավասար, ընտրվող միանձնյա նախագահ, վորը կարողանար իրեն հակադրել Գերագույն Խորհրդին: ԽՍՀՄ-ում նախագահը կոլեկտիվ և, դա—Գերագույն Խորհրդի Նախագահությունն և՛

ներառյալ նաև Գերագույն Սորհրդի Նախագահութեան նախագահին, վորին ընտրում է վո՛չ թե ամբողջ բնակչութիւնը, այլ Գերագույն Սորհուրդը, և վորը հաշվետու յե Գերագույն Սորհրդին: Պատմութեան փորձը ցույց է տալիս, վոր գերագույն մարմինների այսպիսի կառուցումն ամենից ավելի դեմոկրատական է, վորն ապահովում է յերկիրն անցանկալի պատահականութիւններից:

10) Այնուհետև գալիս է մի ուղղում նույն այդ 48-րդ հոդվածի նկատմամբ: Դա ասում է. ավելացնել ՍՍՀՄ-ի Գերագույն Սորհրդի Նախագահութեան նախագահի տեղակալների քանակը մինչև 11, այն հաշվով, վորպեսզի յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետութիւնից մի տեղակալ լինի: Յետ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը կարելի կլիներ ընդունել, վորովհետև դա լավացնում է գործը և կարող է միայն ամբողջապէս ՍՍՀՄ-ի Գերագույն Սորհրդի Նախագահութեան հեղինակութիւնը:

11) Այնուհետև գալիս է ուղղում 77-րդ հոդվածի վերաբերյալ: Դա պահանջում է կազմակերպել մի նոր համամիութենական ժողովրդական կոմիտարիատ՝ Պաշտպանութեան Արդյունաբերութեան Ժողկոմատ: Յետ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը նույնպէս հարկավոր է ընդունել (ծափահարութիւններ), վորովհետև հասել է ժամանակն այն բանի համար, վոր առանձնացնենք մեր պաշտպանութեան արդյունաբերութիւնը և համապատասխան ժողկոմատային ձևավորում տանք նրան: Ինձ թվում է, վոր դա միայն կարող է բարելավել մեր յերկրի պաշտպանութեան գործը:

12) Այնուհետև գալիս է Սահմանադրութեան նախագծի 124-րդ հոդվածի վերաբերյալ մի ուղղում,

վորը պահանջում է փոփոխել այդ հոդվածն այն ուղղութեամբ, վորպեսզի արգելի կրօնական ծեսերի կատարումը: Յետ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը հարկավոր է մերժել, վորպէս մեր Սահմանադրութեան վուճակն չհամապատասխանող:

13) Վերջապէս դարձյալ մեկ ուղղում, վորն ավելի կամ պակաս եյական բնույթ ունի: Յետ խոսում եմ Սահմանադրութեան նախագծի 135-րդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղման մասին: Այդ ուղղումն առաջարկում է ընտրական իրավունքներից զրկել պաշտամունքի սպասավորներին, նախկին սպիտակ-զվարդիականներին, բոլոր այն նախկին մարդկանց ու անձնավորութիւններին, վորոնք հանրագուտ աշխատանքով չեն զբաղվում, կամ թե, համենայն դեպս, — սահմանավակել այդ կատեգորիայի անձնավորութիւնների ընտրական իրավունքները, տալով նրանց միայն ընտրելու, բայց վո՛չ ընտրվելու իրավունք: Յետ կարծում եմ, վոր այս ուղղումը նույնպէս պետք է մերժվի: Սորհրդային իշխանութիւնը վոչ-աշխատավորական և շահագործող տարրերին ընտրական իրավունքներից զրկել է վո՛չ թե հավիտենապէս, այլ ժամանակավորապէս, մինչև վորոչ ժամանակաշրջան: Կար ժամանակ, յերբ այդ տարրերը բացահայտ պատերազմ եյին մղում ժողովրդի դեմ և հակագործում եյին խորհրդային որենքներին: Նրանց ընտրական իրավունքից զրկելու վերաբերյալ խորհրդային որենքը Սորհրդային իշխանութեան պատասխանն էր այդ հակագործութեանը: Այդ շրջանից թիչ ժամանակ չի անցել: Անցած ժամանակաշրջանում մենք հասանք այն բանին, վոր շահագործող դասակարգերը վոչնչացված են, իսկ Սորհրդային իշխանութիւնը դարձել է անհաղթելի:

ուժ: Արդյոք չի՞ հասել ժամանակը վերանայելու այդ որենքը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակը հասել է: Ասում են, թե դա վտանգավոր է, քանի վոր յերկրի գերագույն մարմինները մեջ կարող են սողոսկել Խորհրդային իշխանությանը թշնամի տարբեր, նախկին սպիտակ-գվարդիականներից, կուլակներից, տերտերներից վոմանք և այլն: Բայց իսկապես այստեղ ի՞նչ կա վտանգալու: Գայլերից վախեցողն անտառ չպետք է գնա: (Ուրախ աշխուժություն դախիբում, բուռն ծափահարություններ): Նախ՝ Խորհրդային իշխանությանը թշնամի յեն վոչ բոլոր նախկին կուլակները, սպիտակ-գվարդիականները կամ տերտերները: Յերկրորդ՝ յեթե ժողովուրդը տեղ-տեղ թշնամի մարդիկ ընտրի եւ, ապա այդ կնշանակի, վոր մեր ազիտացիոն աշխատանքը չափից դուրս վատ է գրված և վոր մենք լիովին արժանի եյինք այդպիսի խայտառակության: Իսկ յեթե մեր ազիտացիոն աշխատանքը բուլճեիկորեն ընթանա, ապա ժողովուրդը չի թողնի, վոր իր գերագույն մարմինների մեջ թշնամի մարդիկ մտնեն: Նշանակում է՝ հարկավոր է աշխատել և վոչ թե նվնվալ (բուռն ծափահարություններ), հարկավոր է աշխատել և վոչ թե սպասել, վոր ամեն ինչ արամադրվի պատրաստի ձևով վարչական կարգադրությունների կարգով: Լենինը դեռ 1919 թվին ասում էր, վոր հեռու չե այն ժամանակը, յերբ Խորհրդային իշխանությունն ոգտակար կհամարի մտցնելու ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վորևե սահմանափակման: Ուշագրություն դարձրեք՝ առանց վորևե սահմանափակման: Այդ նա ասել է այն ժամանակ, յերբ ոտարերկրյա ռազմական ինտերվենցիան դեռ վերացված չեր, իսկ մեր արդյունաբերությունը և դյուզատնտեսու-

թյունը սոսկալի դրության մեջ եյին գտնվում: Այդ ժամանակից ի վեր անցել է արդեն 17 տարի: Ժամանակը չե՞ արդյոք, ընկերներ, կատարելու Լենինի ցուցումը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակն է:

Ահա թե ինչ էր ասում Լենինը 1919 թվին «Ռկ(բ)Կ ծրագրի նախագիծ» իր աշխատության մեջ: Թույլ տվեք կարդալ.

«Անցողիկ սրտամական կարիքները սխալ կերպով ընդհանրացնելուց խուսափելու համար՝ Ռկ(բ)Կ պետք է պարզաբանի աշխատավոր մասսաներին, վոր քաղաքացիների մի մասին ընտրական իրավունքներից զրկելը Խորհրդային հանրապետության մեջ բնավ չի վերաբերում, —ինչպես այդ լինում էր բուրժուա-դեմոկրատական հանրապետությունների մեծամասնության մեջ, —ցմահ իրավագուրկ հայտարարվող վորոչ կարգի քաղաքացիների, այլ վերաբերում է միայն շահագործողներին, միայն նրանց, ովքեր, հակառակ սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետության հիմնական որենքներին, համառում են իրենց շահագործական դրության պաշտպանության գործում, կապիտալիստական հարաբերությունների պահպանման գործում: Հետևաբար, Խորհրդային հանրապետության մեջ, մեկ կողմից, սոցիալիզմի որավուր ամրապնդվելու և շահագործող մնալու կամ կապիտալիստական հարաբերությունները պահպանելու որյեկտիվ հնարավորություն ունեցող մարդկանց թիվը որավուր կրճատվելու հետ միասին ինքին պակասում է ընտրական իրավունքից զրկվողների տոկոսը: Այդ տոկոսը Ռուսաստանում այժմ հազիվ թե յերկու-յերեք տոկոսից

անվերի լինի: Մյուս կողմից, արտաքին Հարձա-
կումը դադարեցնելը և եքսպրոպրիատորների եքս-
պրոպրիացիայի ավարտելն ամենամոտիկ ապագա-
յում կարող է, վերջ պայմաններում, ստեղծել
այնպիսի դրուժյուն, յերբ պրոլետարական պե-
տական իշխանությունը կընտրի շահագործողների
դիմադրության ճնշման այլ յեղանակներ և կմըտ-
ցնի ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վո-
րևե սահմանափակման»: (Լենին, Հատոր XXIV,
էջ 94, Կուսհրատի հրատարակություն, 1935 թ.):
Թվում է, թե պարզ է:

Այսպես է գործը ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության
նախագծի շուրջն արված ուղղումների և լրացումների
նկատմամբ:

VI

ԽՍՀՄ-Ի ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դատելով համարյա հինգ ամիս տևող համաժողո-
վըրդական քննարկման արդյունքներից, կարելի չէ
յենթադրել, վոր Սահմանադրության նախագիծը հա-
վանություն կգտնի ներկա Համագումարի կողմից:
(Բուռն ծափահարություններ, վորոնք փոխարկվում
են ովացիայի: Դահլիճը վուտի յե կանգնում):

Մի քանի որից Խորհրդային Միությունը կունենա
նոր, ծավալուն սոցիալիստական ղեմնկրատիզմի սկըզ-
բունքների վրա կառուցված սոցիալիստական Սահմա-
նադրություն:

Դա կլինի մի պատմական փաստաթուղթ, վորը
պարզ ու սեղծ, համարյա արձանադրական վոճով,
կխուսի ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի տարած հաղթության
փաստերի մասին, կապիտալիստական ստրկությունից
ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ազատագրման փաստերի
մասին, ԽՍՀՄ-ում ծավալուն, մինչև վերջը հետեո-
ղական ղեմնկրատիայի հաղթության փաստերի մա-
սին:

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե

այն, ինչի մասին յերազել են և շարունակում են յերազել միլիոնավոր ազնիվ մարդիկ կապիտալիստական յերկիրներում, — արդեն իրականացվել է ԽՍՀՄ-ում: (Բուռն ծափահարություններ):

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչ վոր իրականացված է ԽՍՀՄ-ում, լիովին կարող է իրականացվել նաև մյուս յերկիրներում: (Բուռն ծափահարություններ):

Բայց զրանից հետևում է, վոր ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության միջազգային նշանակութունը հազիվ թե կարելի լինի գերազնահատել:

Այժմ, յերբ Փաշիգմի պղտոր ալիքը լուտանք է թափում բանվոր դասակարգի սոցիալիստական շարժման վրա և ցեխի հետ է խառնում քաղաքակիրթ աշխարհի լավագույն մարդկանց դեմոկրատական ձրդատումները, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը մի մեղադրական ահա կլինի Փաշիգմի դեմ, մի ահա, վորն ասում է, թե սոցիալիզմը և դեմոկրատիան անպատեղի յեն: (Ծափահարություններ): ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը բարոյական ոգնություն և իրական ոժանդակություն կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր այժմ կռիվ են մղում Փաշիստական բարբարոսության դեմ: (Բուռն ծափահարություններ):

Ե՛լ ավելի մեծ նշանակություն ունի ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար: Յեթե կապիտալիստական յերկիրների ժողովուրդների համար ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը կունենա գործողությունների ծրագրի նշանակություն, ապա ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար նա ունի իրենց պաքարի հանրագումարի նշանակություն, մարդկության աղասագրման ճակատում նրանց տարած հազ-

թությունների հանրագումարի նշանակություն: Վորպես արդյունք պայքարի ու զրկանքների անցած ուղու՝ հաճելի ու բերկրալի յե ունենալ իր սեփական Սահմանադրությունը, վորը խոսում է մեր հաղթությունների պառզների մասին: Հաճելի և բերկրալի յե դիտենալ: Թե ինչի համար են մարանչել մեր մարդիկ և ինչպես են ձեռք բերել նրանք համաշխարհային-պատմական հաղթությունը: Հաճելի և բերկրալի յե դիտենալ, վոր մեր մարդկանց առատորեն թափած արյունը ապարդյուն չի անցել, վոր այդ արյունն իր արդյունքներն է սպել: (Յերկարատև ծափահարություններ): Դա հոգեպես զինում է մեր բանվոր դասակարգին, մեր դյուղացիությանը, մեր աշխատավոր ինտելիգենցիային: Դա առաջ է շարժում և բարձրացնում է որինական հպարտության զգացմունքը: Դա ամրապնդում է հավատը դեպի մեր ուժերը և մորիլիզացիայի յե յենթարկում նոր պայքարի՝ կոմունիզմի նորանոր հաղթություններ նվաճելու համար: (Բուռն ովացիա: Ամբողջ դահլիճը վոտփի յե կանգնում: Վորոտալից «ուռա»: Ընդհանուր բացականչություններ՝ «Կեցցե՛ ընկեր Ստալինը»: Համագումարը հոտնկայս յերգում է «Ինտերնացիոնալը»: «Ինտերնացիոնալը» յերգելուց հետո ովացիան վերսկսվում է: Բացականչություններ՝ «Ուռա՛», «Կեցցե՛ մեր առաջնորդ ընկեր Ստալինը»):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I	
Սահմանադրական Հանձնաժողովի կազմումը և նրա խնդիրները	5
II	
1921 թվից մինչև 1936 թվին ընկած ժամանակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունները	8
III	
Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները	21
IV	
Սահմանադրության նախագծի բուրժուական ֆենադատությունը	30
V	
Ուղղումներ և լրացումներ Սահմանադրության նախագծի վերաբերյալ	41
VI	
ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նշանակությունը	61

Թարգմ. խմբագիր [redacted] Շաղգամյան Գինո.

Թարգմ. և կոնտր. սրբագրիչ Տեր-Մինասյան Յե.

Տեխն. խմբագիր Խաչատրյան Ս.

Սրբագրիչ Աբովյան Լ.

Գլավիտի լիազոր, № 1105-Ա. Հրատարակություն № 408. Պատվեր № 1481/

Տիրաժ 200-000 (1-100-000). Ինդեքս ՈՇ / PK:

Հանձնված է արտադրության 6/XII 1936 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 9/XII 1936 թ.

Պետհրատի տպարան, Յերևան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0936117

ԳՆԵԸ 30 ԿՈՂ.

797

11

27 ДЕК 1936

27064

34-02.

И. В. СТАЛИН
О ПРОЕКТЕ
КОНСТИТУЦИИ
СОЮЗА ССР
ДОКЛАД НА ЧРЕЗВЫЧАЙНОМ
VIII ВСЕСОЮЗНОМ СЪЕЗДЕ СОВЕТОВ
25 ноября 1936 г.

Армпартиздат, Ереван, 1936 г.